

ТРИБЮН - REVUE HEBDOMADAIRE - **TRIBUNE**
UKRAINIENNE

Число 49-50 (307-8) рік вид. VII. 27 грудня 1931 р. Ціна фр. 2 Prix 2 fr

Париж, неділя, 27 грудня 1931 року.

Червоні москалі, які принесли Україні на вістрях окривавлених багнетів «самоопределение вплоть до отделения», хваляться по всіх усядах, що вони сотворили українську самостійну соціалістичну республіку, що в тій незалежній ніби ні од кого державі, яка доброю волею з'єдналася з «братньою» Москвою, за комуністичного ладу народне господарство досягає небувалого розвитку: бо-же народ і тут, як у всьому, самі собі пан. А найбільше пишаться вони тим, що за їх панування українська культура ніби-то розвивається вільно і без перешкод.

На цих сторінках нам не раз доводилося викривати всю брехню тих самозадоволених тверджень. Те, що самостійна українська соціалістична республіка позбавлена і тіни незалежності і справді являється колонією Москви, колонією, яка стогне в червоному ярмі, стало давно загальним, утертим місцем. Ті, хто слідкує за умовами, в яких поставлено економічне життя України, знають, що керування всіма життєвими ресурсами українського народу захопила Москва і що саме в сфері економічній централізм Москви впрост безмежний. Ще недавно уважний читач з нашої хроніки довідався про те, як глибоко просякає централізаційний апарат московський в самі низини господарського життя України. Ми подавали за совітською пресою наказ про призначення в кожний «радгосп» спеціального ревізора постійного з Москви. Що червоні диктатори роблять для розвитку самостійної української культури — добрі ілюстрації цього подали промови Шліхтера та його прісних на останній сесії Української Академії Наук. Але все-ж траплялися такі простодушні, що казали: так, на Україні твориться куль-

тура, комуністична змістом, але національна формою, витворюються певні цінності культурні, панує українська мова.

В цьому числі ми містимо багатий матеріал з совітської преси про те, в яких умовах живе і нидіє українська культура в маленькій, ділянці, яка сьогодні грає не-аби-яку ролю в людському життю — кінематографії.

Московський спрут централістичний, що нечисленними одногами присмоктався до України, пролазить у всі шпарини, захоплює всі клітини.

Чи не вершком цього централізаційного процесу являється нечувана заборона року 1931 українських написів на фільмах? Одсилаємо читальника ласкавого до оригінальних вирізок, що їх ми позичили з «Пролетарської Правди».

В дрібних ніби фактах викривають суть совітської «самостійности» в сфері культури.

* * *

Українське громадянство в Парижі цього року перед Різдом отримало вперше від французького Père Noel'я також подарунок. Подарунок дуже приємний і цінний. По вулицям Парижа, особливо в Латинському кварталі, де, як комахня, товчється студентська молодь, що, як бджоли на мед, лине сюди зо всього світу по науку, де зосереджено всі вищі навчальні інституції, — розліплено скромні невеликі афіші про те, що Французьке Товариство Українознавства відкрило систематичні курси історії й географії України, історії української культури та історії української літератури.

Зважаючи, що цей різдвяний подарунок для українців є дуже цінний і може прислужитися справі ознайомлення чужинців з Україною, не буде зайвим подати в перекладі з французького текст цих афіш; що ми й робимо в цьому числі «Тризуба» на іншому місці.

Факт розпочаття систематичних викладів про Україну, що їх проводять французькою мовою відповідні лектори, факт безперечно значний і має для нас не-аби-яке значіння. Ми, в своєму становищі емігрантів, позбавлені тих ресурсів, які посідають інші слов'янські нації, маючи територію й державу; ми не можемо дозволити собі розкіш здобути місце в Інституті Слов'янознавства, ані катедри в Сорбоні.

Тому-то і цінним для нас є приватня ініціатива, щаслива ініціатива групи французьких учених, публіцистів, літераторів, мистців та громадських діячів — тих французів, що, помимо симпатій до України,

її проблеми в минулому і в сучасному, дивляться тверезими очима і на її майбутнє, тих, що зрозуміли значіння української справи і її вагу в житті цілого людства, і з власної волі і власними силами розпочали систематичні курси ці, які мають ознайомлювати французьке суспільство з українським питанням.

Щира дяка цим французам, приятелям України, за цей коштовний дар. На цьому місці вважаємо своїм обов'язком скласти найщиріші вислови признання керівникам Французького Товариства Українознавства і тим, хто їм допомагає у важливій справі — ознайомлення французького світа з Україною.

* * *

Повторно вже в цьому числі привертаємо ми увагу читальників і прихильників наших на необхідність, коли вони хочать завжди мати «Тризуб» таким, яким він був за шість год, коли вони справді дорожать своїм органом, що старанно і регулярно обслуговує потреби еміграції з Великої України, — активно і систематично дбати про те, щоб взаємно стати своєму журналові в допомозі.

Не будемо тут конкретизувати, в які форми та допомога повинна вилитися. За роки спільної праці й боротьби у нас з нашими читальниками, розкиданими по всьому світу, нав'язався тісний контакт, встановилося взаємне розуміння.

Головне, це правильність передплати та поширення її, взагалі поширення обігу «Тризуба».

Світова криза, яка одбивається на всіх, а надто боляче б'є по еміграції, для багатьох робить ще труднішим кожне, навіть невелике фінансове зусил'я. Але та-ж сама криза не минає і нас.

І щоб перебороти її, ми, що провадили і провадимо непохитно свою працю, спрямовану на визволення отчизни і відбудування її державности, повинні об'єднати свої зусилля з усіма тими, хто думає однаково з нами і хто звик свої думки повертати в чин.

Спільною волею — перебороти усі перешкоди, спільним напруженням усіх сил перебудемо ми цю лиху годину, як перебули вже не одну пригоду.

На порозі нового року «Тризуб», який непохитно виконує свій обов'язок, нагадує своїм читальникам і прихильникам про їхній.

Він певен, що вони його виконають.

«Євангелський юноша»

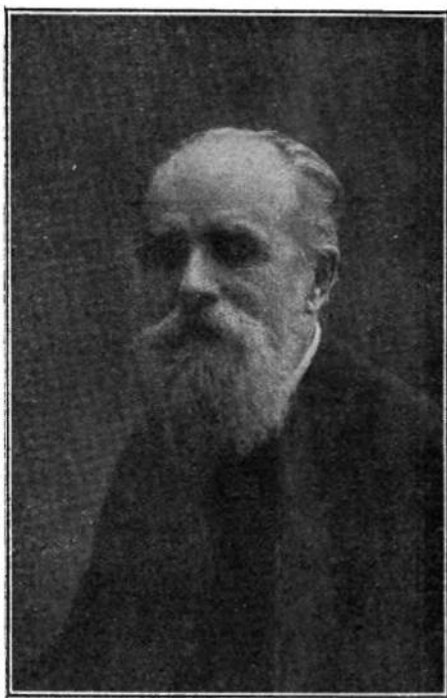
Цього року минуло 20 літ, як у Києві помер Яків Миколаєвич Шульгин. 20 літ ніби й не багато часу, але як багато за той час пережито, як багато змінилося. Визвольна війна, роки української державности, боротьба за неї, поневіряння на чужині — все це далеко від нас одсунуло недавнє минуле. Події величні й радісні, й жорстокі, в нівець повертаючи звиклий уклад життя, на порох усе старе перетираючи між млиновими жорнами історії, яка твориться на наших очах і за нашою участю, щедро присипають в пам'яті старіших близькі часи товстим шаром забуття. А молодші, що виростили в огні війни і революції, або ті, що їх винесли на рідний берег могутні хвилі весняних днів 1917 року, — ті і зовсім того всього не знають.

Тому не тільки годиться в 20-ті роковини смерти Якова Миколаєвича Шульгина спом'янути теплим словом цього щирого робітника на тернистому полі українському і скласти звідси пошану на його далеку могилу.

Годиться разом з тим нагадати молодшим землякам нашим, які того не пам'ятають чи не знають, де-які риси з нашого недавнього минулого — українського життя кінця XIX та початку XX віків.

Коротка згадка про покійного, що її вміщено нижче, виводить характерну постать давнього «українофіла», якому доводилося вчитися української мови. Далі вона показує ті перехресні впливи — української стихії, рідного слова, нашої історії та московської культури, всеросійського централізму, — що під ними, в їх змаганнях жила й розвивалася стара дореволюційна інтелігенція на Україні. Траплялося, що в тій самій родині в одних прокидалася, а далі поволі зростала й зміцнялася українська національна самосвідомість, а другі поверталися в перевертнів, в запеклих ворогів рідного народу, що з люттю ренегатів накидалися на все українське. Адже кривні між собою і з-під одного даху вийшли і український патріот Яків Шульгин, і тричі «русскій» Василь Шульгин. Далі з тієї згадки видко, в яких тяжких умовах доводилося жити й працювати нашим попередникам... Тут бачимо ми й той ґрунт, у якому зміцнялося і з якого соки тягло коріння сучасного. Встає перед нами те оточення, в якому зростало нове молоде покоління: покоління свідомих українців, що йому прийшлося взяти на себе тягар активної участі в подіях нашої доби.

Коли я перечитував слова, присвячені пам'яті Я. М. Шульгина, які оце нижче надруковано, перед моїми очима ніби розгорнулася кни-

Я. М. Шульгин

га пережитого і з пожовклої від часу та припорошеної пилом сторінки глянуло на мене знайоме обличчя: Я. М. зазнав я за своїх «юних днів, днів весни».

* * *

В-осени року 1900 молодим студентом першого курсу ввійшов я до «Віку». Ввів мене туди, в це коло високо-ідейних і глибоко патріотичних людей, яким я багато зобов'язаний в своєму духовному розвитку, нині вже те-ж покійний Ф. П. Матушевський, один з наймиліших і найблагородніших людей, яких я зазнав на своєму віку, чоловік, пам'ять якого я широ шаную. Одні з перших зборів «Віку», на яких я був, одбувалися в низьких кімнатах дяківської хати старої козацької Воскресенської церкви на Подолі. Господарь тієї хати — наш товариш, пізніше видатний український педагог і заслужений діяч В. Ф. Дурдуковський тоді саме в тій церкві дяком воздавав хвалу Господеві. І от власне там побачив я вперше серед тоді молодих «віковиків» людину вже літню, підтопану: невеличкий на зріст, русявий просивий, з бородою, з високим одвертим чолом, яке нагадувало мені мого

покійного батька, пан той робив вражіння чоловіка повільного, лагідного, трохи втомленого життям чи ніби чимсь прибитого; поведився він з іншими м'ярко, говорив зтиха, українською мовою не зовсім вільно і чисто.

Останнє в тому товаристві, до якого я потрапив і де брєніла чиста українська мова, здавалося мені дивним і мене вразило.

То був Я. М. Шульгин, автор «Коліївщини».

Я лише далеко пізніше довідався, що він зріс в сім'ї редактора «Кієвлянина». В цьому осиному гнізді обрусіння викохався український патріот. Я не тільки простив Я. М. його невірну мову, але й зрозумів, яку внутрішню силу повинен був мати цей плохий на вигляд чоловік, такий м'який і тихий, щоб стати в тому осередку, з якого він вийшов, тим, чим він став: щирим українським патріотом. Якої твердості і витривалості треба було, щоб, раз зайнявши певну постать на нашій ниві, не зійти з неї до кінця життя. Як на ті часи, то вже то була заслуга не мала.

Але за Я. М. були перед рідним краєм і інші, більші. Не казатиму про нього, як історика рідного краю, як постійного співробітника «Кієвської Старини»: Згадую про його, як про людину, як про вірного сина свого народу.

Яків Миколаєвич був «Євангельським Юношею». Таке ім'я придбав він собі серед українців здавна. з юних літ. То-ж він змолоду своє майно, яке одержав у спадщину, пожертвував для української ідеї. Історія нашого руху виявляє нам, як бракувало нашому народові саме таких жертвенних людей у нові, тяжкі часи. Таким «Євангельським Юношею» він зостався і до кінця днів своїх — м'яким, лагідним у відносинах з людьми, твердим у своїх переконаннях, у своїй вірі, готовим для неї на жертву.

Трохи пізніше я познайомився зродиною Я. М. Шульгина. Познайомився і був приємно вражений. В ті часи в де-яких сім'ях «старих громадян», щирих патріотів, панувала московська мова. Тоді траплялося часом, що діти не йшли в слід батьків, заслужених українських діячів, зоставалися байдужими до нашої справи, або й того гірше — вдавали з себе росіян. У Шульгиних в домі лунала рідна мова, тут діти зростали українцями, тут була українська сім'я. Мені вже не раз доводилося торкатися ролі в нашому житті тодішньому національного елемента. Тоді українських родин було обмаль і кожна вже самим фактом свого існування робила не-аби-якої ваги громадське діло. У Шульгиних в цім значна доля заслуги припадає на дружину Я. М. — Любов Миколаєвну, яка пізніше так прислужилася нашим землякам.

галичанам, проводячи протягом війни разом з Л. М. Старицькою-Черняхівською, Н. М. Дорошенковою, З. В. Мірною, своєю дочкою та іншими київськими паніями самовіддану працю на допомогу українцям-закладникам та засланням, в'язням російської влади.

* * *

Часом «Вік» збирався в господі Шульгиних, які мешкали тоді на Маріїнсько-Благовіщенській вулиці, цьому осередку тодішнього українського життя, в будинку ч. 46, у подвір'ї. Коли нарада переривалася для чаю, то ми, входячи до їдальні, заставали вже там за великим столом малих Шульгиних, які жили своїми дитячими чи шкільними інтересами... Не гадалося мені тоді, що саме з ними доведеться не одну гірку випити і не одну пригоду перебути.

Тоді вперше гобачив я Володю, з яким ближче познайомився, коли він був уже студентом. То о Володю, що подавав такі надії, і що його молоде життя так трагічно сбирвалося, вкривши його славою наших Тернопілів. Героїчна смерть Володимира Шульгина від московських куль під Крутами обвіяла сумом усіх, хто знав цього милого, сердечного і талановитого юнака... Він щасливіший за своїх товаришів по крові все-ж тим, що з-по-між інших невідомих героїв, які віддали своє життя за отчизну, його ім'я разом з небагатьма збереглося на потонні часи. Достойний син «Євангельського Юноші»: батько віддав рідному краю своє добро, син оддав Україні найдорожче — життя.

З тієї малечі вирости і близькі товариші в боротьбі за нашу державність, з якими лучать мене роки спільної праці, спільного горя, спільної надії, спільної віри — Олександр та Микола Шульгини: їх праця у всіх на очах.

* * *

В-осени 1911 року на Байковій кладовищі в Києві поховано і Якова Шульгина. Поховано щирого і доброго патріота, громадянина, вченого, батька родини, яка виховала своїх дітей українцями, свідомими своїх обов'язків перед рідним краєм.

Там на Байковій горі, по київських монастирях, всюди по селах на затишних цвинтарях старосвітських церков, на сільських кладовищах могили батьків і матерів того покоління, тих синів, що в боротьбі за визволення та державність України з зброєю в руках залишили рідний край і живуть на чужині одним і для одного: не складати зброї аж до повороту на Україну — визволену й оновлену.

Як часто думка синів тих лине туди на рідні могилки. І як глибоко в серці нашому озиваються слова побожні з Міцкевичевої молитви пілігрима:

«А нам, дай Боже, молитися на гробах отців наших!»!

І ми твердо віримо що ми там молитимемося.

В. Прокопович

Яків Шульгин.

Яків Миколаєвич Шульгин народився 19 лютого ст. ст. 1851 року в Києві. Батько його Микола Яковлевич служив в канцелярії Київського генерал-губернатора. Дядько Віталій Шульгин, відомий професор Київського університету, учитель Драгоманова, був поміркованим лібералом 60 років, але пізніше значно поправішав. Його орган «Кієвлянинъ», ним же заснований після польського повстання, мав головною метою боротися з полонізацією. «Этотъ край — русскій, русскій и русскій!».. так, здається, починався перший номер «Кієвлянина», що став за часів спадкоємця Віталія Шульгина — Піхна основою україножерства і реакції.

Микола Яковлевич помер дуже рано, за ним скоро померла і його дружина. Діти їхні — Яків, Надія, яка померла рано, Олександра, що була заміжем за Петром Шербиною і Віра, дружина В. П. Науменка, — лишилися сиротами і виховував їх Віталій Шульгин.

Яків Миколаєвич скінчив другу гімназію з золотим медалем року 1869. Далі вступив до Київського університету на історично-філологічний факультет. Став близьким учнем В. Б. Антоновича і його вірним та гарячим прихильником до самого кінця його і свого життя. Слухав він також Драгоманова, Зібера, Іконнікова та інших. Не знати, на жаль, коли увійшов він до Старої Громади. Напевно, коли вже скінчив університет. Та «українофілом» робиться він ще студентом. Тоді-ж почав він учитися української мови, бо в родині дядька говорили російською. З селом Я. М. зовсім не був зв'язаний, був типовим городянином весь свій вік. Довчився він української мови у Відні, коли зійшовся близько, живучи там, з студентським товариством «Січ».

В ті часи захоплювалися недільними школами, і Я. М. виявив уже тоді великий інтерес до педагогії. По скінченні університету (здається, в 1873-4 році) Я. М. їде за кордон. Зупиняється він на якийсь час у Відні, а потім їде до Драгоманова у Женеву. Живе в самій родині Драгоманова і приймає разом з ним близьку участь у «Новій Громаді». Він віддає всі свої гроші, які він одержав у спадщину, здається 8000 карбованців, Драгоманову на організацію шкільної справи на Україні. Драгоманів потім за згодою Я. М. повертає ці гроші на видання «Нової Громади». Я. М. зовстався дуже близьким до родини Драгоманова до кінця життя. Тай сам Драгоманів, видно, його дуже любив.

Повернувшись на Вкраїну, Я. М. оселюється в Одесі. Стає вчителем в одній гімназії; в той саме час співробітничав в київській газеті «Зоря», ведучи там закордонну хроніку. В Одесі він підтримував близьке знайомство з Желябовим і різними російськими та українськими революціонерами.

Разом з Мальованим та Іродіоном Житецьким заходжується видавати нелегальну українську газету. Але тут трапляється прикра історія з їхньою друкарнею, яку вони закопали в землю: випадком її було викрито. Я. М., як і його товаришів, не судили, а просто «адміністратив-

ним порядком» вислали у Єнисейську губернію. Подорож туди довелося відбути «етапним порядком», од тюрми до тюрми.

П'ять років мав пробути Я. М. у Сибіру. Там він між иншим підтримував близьке знайомство з філософом Лесевичем та його родиною; здається, бачився і з В. Короленком. Мати Короленка навіть чимсь помагала Я. М., коли він сидів пізніше у в'язниці. Незабаром Мальований втік. Одповідальність за це поклали на Я. М., якому довелося висидіти п'ять місяців в «одиночці». Перебуваючи в Сибіру, Я. М. давав приватні лекції; крім того, йому матеріально допомагав В. П. Науменко, жонатий з його сестрою: Пізніше Я. М. виплатив весь свій борг, хоч В. П. на ці гроші, здається, не рахував і їх не вимагав.

В Сибіру Я. М. прийшлося провести тільки чотири роки. Його сестра Олександра Миколаївна Щербина дуже за нього клопоталася, їздила до Петербургу і нарешті таки добилася його визволення. Я. М. дозволили повернутися з Сибіру, але до Києва і взагалі на Україну в'їзд йому було заборонено. Він якийсь час, аж до дозволу повороту в Київ, живе у Варшаві.

По переїзді в Київ живе приватними лекціями і займається науковою та літературною працею: академічна діяльність та урядова служба йому, як «поднадзорному», не приступні. Бере жваву й активну участь в життю Старої Громади.

Року 1887 Я. М. одружився з Любов'ю Миколаївною Устимович, дочкою дідача з Полтавщини, ліберала і давнього передплатника «Кіевскої Старини». Любов Миколаївна поділяла «українськільські» симпатії Я. М., з села знала українську мову, була перейнята народницькими симпатіями і завела на селі у своїх батьків сільську школу, де сама і вчителювала.

До цього періоду відносяться дві головні історичні праці Я. М. «Коліївщина», що друковалася в «Кіевській Старині» російською мовою і пізніше вийшла окремою книжкою. Потім М. Вороний переклав її на українську мову, і її було видано у Львові. Книжка та і до цього часу не втратила свого значіння, і новий дослідник гайдамаччини Й. Гермайзе постійно її цитує в своїх працях. Свого часу книжка звернула на себе чималу увагу і її зустрінули прихильно. Друга праця — «Україна після 1654 року» була швидче фрагментом ширшого твору, проєкт якого накреслив Я. М., але вивершити який йому не довелося. Він мав охопити весь період московського панування на Україні та показати ту шкоду, яке те панування принесло нашому краю.

Я. М. надрук вав у «Кіевській Старині» багато рецензій та дрібніших статей. Часом підписувався він: «Л. Ч.». Писав він і до Львівських видань.

Але становище «поднадзорного», людини без сталого заробітку, дуже тяжким було для Я. М. Через приятеля своєї родини міністра фінансів Бунге, бувшого професора Київського університету, дістає він посаду контролера державного банку в Єлисаветі (в 1894 році). Шість років прожив Я. М. разом з усією своєю родиною в Єлисаветі. Там піддержував він як найтісніші стосунки з відсмім українським діячем Афанасієм Івановичем Михалевичем, те-ж бувшим «сильним»,

давнім приятелем Я. М. В Єлисаветі родини Шульгиних та Михалевичів були центром українського життя. Особливо часто збиралися в господі Я. М. і Л. М. Шульгиних. Бували в них місцеві українці — Лашченко, Тулуб, під час своїх наїздів бували Карпенко-Карий з дружиною, Саксаганський та інші артисти, приїздив якось і Є. Х. Чикаленко з М. Садовським.

Я. М. одначе зовсім не задовольняло життя в Єлисаветі. Банківську працю він ненавидів. Осередок урядовців, до яких він загалом ставився добре, скоро йому сприкрався дрібними своїми плітками, сварками та інтригами. Нарешті, коли будували новий будинок банку, Я. М. здалося, справедливо чи ні, що діло робиться не зовсім чисто. Не бажаючи мати щось спільне з цією брудною історією, він раптом подає на демісію, кидає Єлисавет і переїздить без жадних перспектив року 1899 до Києва. Грошей було обмаль, гордість не дозволяла Я. М. жити на засоби дружини, а посаду знайти для бувшого «сильного» не легко. Нарешті йому пощастило здобути посаду в правлінні залізниці на 700-900 карбованців у рік.

Перебравшись до Києва, Я. М. оновляє працю в Старій Громаді, пише знову де-що в «Кієвській Старині», бере участь в праці над словником, який пізніше вийшов під редакцією Б. Грінченка. Знайомиться з молодшим поколінням, один з небагатьох з-поміж старих бере участь у видавництві «Вік», і «молодші» люде — О. Г. Лотоцький, С. Єфремов, В. Дурдуківський, В. Доманицький, В. Страшкевич, В. Прокопович та інші збираються часом у нього в хаті.

Одначе сили Я. М. вже зовсім підірвані. Він скрізь буває, читає публічні лекції, але роля його все-ж більше пасивна. Це йому прикро, але його вже виснажило життя вкрай. Служба бюрова знов таки його дратує, нудить і до того дає мало грошей. Заходами добрих людей, які подбали про те з власної ініціативи, без жадного прохання з боку самого Я. М., нарешті відкривається доступ до так милої йому педагогічної діяльності. І от, переступивши 50 літ свого життя, повертається нарешті Я. М. до тієї роботи, до якої готувався ззмолоду і про яку завжди мріяв: він стає «по вольному найму» учителем у приватній гімназії Валькера. Але... припадком замість улюбленої його історії дають йому «словесність», що значно менше цікавить Я. М. Все-ж він з захопленням береться до праці, хоч гімназія була не з легких: склад учнів мішаний, звідусіль набраний, дисципліна стояла не високо. Я. М. на те не зважав і весь віддався праці, яка йому припадала до вподоби. Раптом прийшов з «округу» папір, яким Я. М. на вимогу жандармського генерала Новіцького заборонялося, як «неблагонадежному», викладати. Це страшно вразило Я. М. В Києві нічого вдіяти не можна було. Довелося їхати до Петербургу клопотатися. Справа йшла кепсько, але несподівано скінчилася добре, завдяки несподіваній підтримці з того боку, звідки цього найменше можна було чекати і перешкоди було усунено, і Я. М. дозволено далі навчати.

Незабаром Я. М. призначено було учителем те-ж словесности до 1-ої Київської гімназії, урядової, і цього разу вже «штатним». Учителював він ще в жіночій гімназії. Але в ті роки в нього був уже сильний

склероз; кволий від природи здоров'ям, він сильно втомлювався, працював через силу; готування до лекцій, «тетрадки» забирали багато часу. А про те він не кидав і громадської та літературної праці, читав публічні лекції, по-між иншим і про Коліївщину.

Був він членом Наукового Товариства імени Т. Шевченка у Львові, фундатором і перші роки секретарем Українського Наукового Товариства у Києві, членом «Исторического Общества Нестора-Лѣтописца», і був членом ретельним: живучи в Києві, не пропускав ні одного засідання цих товариств.

Року 1906 Я. М. дуже зрадів «свободам» і відживленню українського національного руху. Реакція його гнітила. Царський режим і взагалі московський гніт на Україні він ненавидів смертельно.

Захворів він у листопаді року 1911 на запалення легенів. Одкрися грудна жаба, яка за два тижні й звела його в могилу.

На похорон надіслано було силу вінків. Було все свідоме українське громадянство. З'явилося багато учнів, але гімназія відмовилася взяти офіційну участь у похороні, боячись, що він прийме суто-український характер. Все-ж прийшов де-хто з учителів. Гімназисти в великій кількості втекли від начальства, щоб оддати останню шану своєму вчителеві, і не тільки великі, але й малі. Вони несли вінки. Один з учнів сказав гарячу промову.

Наукове Товариство Українське в Києві присвятило пам'яті покійного засідання. Вступне слово на ньому сказав голова М. С. Грушевський, а реферат з оцінкою наукової діяльності Я. М. прочитав найближчий друг і товариш покійного В. І. Щербина. Л. Погорельська.

Пам'яті В. О. О'Коннор-Вілінської.

Минув рік часу з того сумного менту, коли українську колонію м. Подебрад, а вслід за нею і ціле наше емігрантське суспільство в Чехословаччині болюче вразила і глибоко схвилювала несподівана звістка про трагічну смерть удови по професорі Української Господарської Академії в ЧСР, відомої української письменниці Валерії Олександровни О'Коннор-Вілінської. Слаба тілом, але міцна духом ця небуденної вдачі жінка покінчила своє життя за точно наміченим і до деталей протягом двох років (що уплинули від смерти її чоловіка) продуманим планом, що його вдень і вночі пропрацьовувала вона в укритих од стороннього ока тайниках своєї душі. Навіть найближчі, духовно найрідніші небіжці істоти до останніх хвилин її життя не відчували будь-яких сумнівів, не мали найменших підозрінь. Тому-то звістка про трагічний кінець Валерії Олександровни, про смерть її під колесами паротягу так болюче вразила всіх її приятелів, так пригнобила своєю грізною несподіваністю. Нині, коли час утішив гостроту первісного враження і є можливість спокійно переглядати в своїй думці спогади недавньої минувшини, хочеться сказати де-кільки слів про небіжчицю і,

замість квітів, кинути на її могилу пару рядків з особистих спогадів про неї.

Ближче моє знайомство з В. О. Вілінською зав'язалось на ґрунті співпраці в термінологичній комісії Української Господарської Академії. На самих початках організаційної праці в Академії, десь в-осени 1922 р., група професури інженерного факультету (до якої увіходив і небіжчик професор Вілінський) заініціювала створення термінологичної комісії. Пошукуючи добрих знавців народної та літературної мови, комісія запросила до співпраці д-ра Модеста Левицького та пані В. О'Коннор-Вілінську. Біг швидкою ходою час, минули один за другим роки і невеличкий гурт людей, що творив собою сталий кадр комісії, зжився, зблизився між собою і почати заприятелював. Цією дорогою у мене встановилися, а пізніше зміцнилися й закріпилися приятні стосунки з професором Олександром Валеріановичем Вілінським та його дружиною. Це знайомство я завжди високо розцінював і нині уважаю за одно із найприємніших за цілу добу емігрантського життя. Панство Вілінські являли собою приклад доброго подружнього ансамблю: спокійно-лагідну хоч непохитно-безкомпромісову і лицарсько-завзяту вдачу Олександра Валеріановича доповнювала жвава, повна неослабного інтересу до життя і громадської роботи вдача Валерії Олександровни. При виразній різниці характерів ці дві істоти творили одну духовну цілість. Взаємне розуміння і тривала згода, глибока любов і глибока повага невидимими ланцюгами в'язали їх між собою. І коли жорстока смерть урвала цей зв'язок, коли несподівано і так передчасно залишив наш грішний світ професор О. В. Вілінський, в душі його дружини створилась грізна, хоч на зовні і майстерно замаскована трагедія. Перебіг її сховано було від людських очей, які побачили лише її страшний фінал, що стався на залізничній колії в околицях Подєбрад дня 19 грудня 1930 р. За дев'ять днів до цієї дати минуло два роки з дня смерті професора О. Вілінського. З пошани до пам'яті свого професора і проректора Українська Господарська Академія урядила жалібну академію, присвячену особі небіжчика. Валерія Олександровна була дуже потішена цією подією і виявляла до неї жвавий інтерес. При цім висловила своє гаряче бажання, щоби промовців було вибрано з числа осіб, духовно близьких її покійному чоловікові. За таких промовців запрошено було: професора Українського Університету в Празі п. В. Антоновича, мене та студента Академії п. Черняхівського. По закінченні жалібної академії Валерія Олександровна сердечно дякувала всім доповідачам і, прощаючись зі мною, висловила бажання, щоби я відвідував її частіше. Я, звичайно, пообіцяв. За кілька днів, при черговому своєму приїзді до Подєбрад, я виконав цю обіцянку і зайшов до небіжчиці. Знайшов її в ліжку з причини нового погіршення в стані здоров'я, але бадьору і повну характерного для неї інтересу до всіх актуальних питань сучасности. Розмова наша враз перейшла на громадські теми, і Валерія Олександровна висувала одне за другим питання зі сфери чергових завдань нашої визвольної боротьби та організаційної роботи серед емігрантського загалу. В цьому жвавому обміні думок проминуло більше години.

Маленьку привітну кімнату Валерії Олександровни я залишав переповнений здивонанням, як людина такого віку і такого душевного та фізичного стану може мати в собі стільки інтересу до життя, стільки внутрішньої сили і завзяття. І ніщо, ані в найменшій мірі, не могло підказати мені в цей мент, що ця виповнена життям істота десь у найпотайніших глибинах своєї душі вже віддавна носить продуманий і до дрібниць опрацьований план ліквідації того життя. Про цей план, власне про його; виконання, я довідався одначе вже за кілька днів, коли коротка листівка-експрес повідомила мене про день похорону небіжчиці.

Шлях еміграції вкрито могилами. Дорогими могилами тих, що, не оглядаючись назад, усе йшли вперед, простуючи крізь пільму сучасности з ясною вірою в сонце майбутности. Згадувати про ті могили — наш обов'язок. Цей обов'язок надиктував мені і ті невеличкі рядки, що я їх присвятив тут пам'яті незабутнього члена нашої емігрантської родини, жінки-громадянки і жінки-борця — Валерії Олександровни О'Коннор-Вілінської.

Борис Лисякський.

Од манулого до майбутнього.

(Проф. О. Лотоцький. Українські джерела церковного права. Праці Українського Наукового Інституту. Том V. Серія правнича, книга 1. Варшава, 1931. Ст. 318+2).

Праця наших високих шкіл та наукових установ за кордоном — Українського Університету в Празі, Української Господарської Академії в Подєбрадах, Українського Педагогічного Інституту в Празі, Українського Наукового Інституту в Берліні, Українського Наукового Інституту в Варшаві безперечно являється одним з найцінніших з того, що еміграція українська на чужині сотворила і що може вона записати собі на актив. Коле саме існування цих культурних огнищ стало можливим лише завдяки благородній допомозі тих країн, де скупчилися наші люде, то праця їх систематична і корисна для всього народу українського переводиться силами і руками української еміграції.

В той час, як на поневоленій Україні саму суть науки викривлено червоними диктаторами, які за головне завдання наукової діяльності вважають «роскривати помилкові погляди або класово шкідливі», коли там ніяка наукова праця на національному ґрунті неможлива, коли взагалі в тих умовах ніякої вільної науки не існує, — на чужині творяться цінності, важні не тільки для сучасного, але потрібні й для майбутнього.

Перед нами останнє видання Українського Наукового Інституту в Варшаві, що його заголовок виписано вище.

Книжка проф. О. Лотоцького, подавши вступні уваги про правні умови життя української церкви і характер її правних пам'яток, про обсяг матеріалу українських джерел церковного права і віроісповід-

ний обсяг студій, пере́ходить до самої теми і подає огляд джерел внутрішнього права церкви, а саме Святе Письмо, Богослужбові книги, символічні книги, канонічні кодекси, соборні постанови, патріарші грамоти *) та канонічні трактати, пам'ятки полемичного письменства, устави церковних установ, акти обрання на церковні посади та духовниці, а потім джерел зовнішнього права церкви, де спиняється на пам'ятках першої доби державної незалежності (великокнязівської), литовсько-польської доби, другої доби державної незалежності (гетьманської) та доби російської. Кінчає автор оглядом актів нової доби української незалежності (сучасної) і в своїх кінцевих увагах робить з вистудійованого матеріялу висновки.

Можемо широко привітати працю прсф. Лотоцького: появлення його книжки, яка являється результатом довголітніх студій, розпочатих автором ще за студентських його років, це перша спроба суцільного огляду українського матеріялу і українською мовою з сфери права канонічного, ризи на українській ниві до цього часу занедбаной і нерозораной. Коли ми йдемо до повноти культурного життя, що повинно охоплювати всі царини людського духу, даючи задоволення його потреб рідною мовою, то кожен здобуток на цьому шляху кожна книжка, яка підбиває підсумки нашій спадщині з попередніх віків та простує через сучасне у майбутнє, це не-аби-яке явище.

Але «Українські джерела церковного права» проф. Ол. Лотоцького мають значіння далеко більше, ніж розвідка вузько-фахова, цікава лише спеціалістам-правникам. Книжка ця дає значно більше, ніж обіцяє її, такий ніби сухий заголовок, і повинна б викликати до себе і зацікавлення не лише серед обмеженого кола вчених та академічної молоді, які студіють право, але й серед ширшого громадянства. В ній зібрано надзвичайно багатий матеріял, уважно його досліджено і вміло сконцентровано в систематичному викладі. Книжку з інтересом та користю прочитає кожен інтелігентний українець, який цікавиться нашим минулим та свідомо ставиться до сучасного. Докладний реєстр «головніших джерел та літератури», **) що їх використав автор для своєї праці, полегшує тому, хто зацікавиться тим або іншим питанням, порушеним чи освітленим в «Джерелах», можливість ближче до нього підійти. З другого боку, докладне резюме, що його подано двома мовами — польською та французькою, робить приступними міркування автора та його висновки і тим ученим, які нашою мовою не володіють... На наш погляд, слід би було ще додати покажчик імен: це вельми придалося б при користуванні книжкою.

Коли ми говорили, що книжка прсф. Ол. Лотоцького виходить поза межі інтересів суто-академічних і повинна б привернути до себе увагу ширших кол громадянства, то ми мали на думці те, що кожен інтелігентний читач знайде в «Джерелах» вельми багатий матеріял по історії української культури взагалі; з цього погляду особливо широкий інтерес для загалу мають ті місця книжки, які підкреслюють

*) Цей розділ друкувався в «Тризубі», ч. 27-28 (285-286) з 12. VII 1931 р.

**) Слід би було, на нашу думку, додержувати при російських цитатах того прависпу, яким книжки друковалися свого часу.

характерні риси духовного обличчя українського народу, його самобутність; сторінки, які спиняються на різниці між Україною та Москвою, їх культурних взаємовідносинах, національних позах та гострій боротьбі в цій сфері можуть служити за найкращу ілюстрацію нашого твердження. В цій царині автор з того матеріалу, що він його щедро нагромадив для свого твору, наводить багато цікавих фактів, яскравих, характерних виписок з історичних пам'яток чи творів, по часті мало відомих або трудно-приступних. І це ще більше підіймає вагу і цікавість його дослідів.

На жаль, ми не можемо в короткій замітці через брак місця навести хоч кілька уривків з «Джерел», які зміцнюють висловлені нами в горі думки. Одсилаємо читальника ласкового до самої книжки. Коли він тільки уважно перегляне самий оглав або перечитає кілька сторінок, він побачить на власні очі, як багато може дати йому книжка проф. Лотоцького.

Та по-за значінням чисто-науковим і загально-культурним, твір проф. Лотоцького має ще вагу і в царині життя політичного, саме в тій його ділянці, яка нас найбільше і найближче торкається: відбудовання нашої державности та ролі в тому процесі національної церкви.

Цей момент, який проходить червоною ниткою через усю книжку, особливо виразно підкреслюють «кінцеві уваги».

«Розуміючи всю трудність та в наших умовах навіть неможливість у повній мірі доконати поставлене завдання, — говорить автор, — ми все-ж підняли нелегкий та відповідальний обов'язок подати першу спробу систематичного огляду українських джерел церковного права, того різнородного матеріалу, що був у нашій минувшині та має бути і надалі джерелом національної правосвідомости української церковної громади, основою національної стихії української церкви.»

«Українська церква на протязі століть жила дуже інтенсивним та змістовно-багатим життям внутрішнім та зовнішнім, витворила культурно-релігійні цінності високого значіння, але те багате надбання здебільшого втрачено через насильну уніфікацію своєрідних форм життя нашої церкви. В сфері церковній національне життя наше, на протязі двох з половиною століть, підлягало планомірним нівеляційним репресіям, що змагали стерти з нього властиві йому прирощенні ознаки та скерувати в напрямі чужих традицій. Коли історія взагалі єсть користний архів, то для нашого національного і зокрема для церковного життя досліді над тим архивом особливо мають велику практичну цінність. Позитивні історичні справки викривають перед нами факти, що можуть мати цінну аналогію до сучасного життя та стануть добрим прикладом для його. Багатий фактичний матеріал з нашої церковної минувшини дасть можливість скерувати форми нашого церковного життя в напрямі наших власних національних традицій, що хоч були приспані заходами чужинецької сили, та, як засновані на дійсних засадах Соборної Христової Церкви, зостаються завжди живі й невміручі. Безстороння наукова критика, розкопавши скарби нашої церковної минувшини, найкраще зможе виявити дійсну вартість тих чи інших форм церковного життя, викрити міру їх придатности в су-

часних умовах. З другого боку, всестороннє освітлення тих явищ церковного життя та каноничної практики, що віджили свій вік, змёртвіли та не пасують до нинішніх умов церковного життя, особливо ж усього того, що накинудо нам івалтом та чуженецькими впливами, увільнити церковно-правну практику нашу від усього, що неприродне пристало до неї за час нашої церковної неволі. Тому завдання українських працівників в ділянці науки церковного права, в пору творення національних форм всього нашого життя, полягає в тому, щоб вислідити право церкви не лише в теоретичних інтересах наукової дисципліни, але й в тих практичних завданнях, що само життя поставило їх для нашої церкви і що мають бути досліджені в світлі незмінних основ церковного права та церковно-історичної перспективи. Перший шлях до того — дослідження наших національних джерел церковного права».

Коли зважити на ці провідні ідеї, які керували автором «Джерел» в його праці, та мати на оці ті основні завдання, що стоять перед нами, як головне завдання життя, праці і боротьби нашого покоління, — визволення України, відновлення її державности та відбудування її життя у всій повності, яку має посідати новочасна нація, то легко зрозуміти, як потрібні в сучасному і як мсжуть придатися в майбутньому — хочемо вірити: недалекому — твори, подібні до йогої праці проф. Лотоцького.

Глибоку рацію має наш учений, коли в своєму резюме сам дає справедливу оцінку своїй спробі: «Роблючи перші кроки в цій царині, ми вважаємо, що такий дослід побіч його вартости теоретичної може мати і практичну користь».

Перший крок найтрудніший та ще в наших обставинах. «Як перша в цьому напрямі спроба в так занедбаній ділянці нашої дисципліни, — говорить проф. Лотський, — та ще в умовах роботи по-за межами України, далеко від її рукописних та книжних скарбів, ця праця, розуміється, не претендує ні на повноту матеріалу, ні на вичерпаність його освітлення».

Але це не зменшує ні теоретичної вартости, ані практичної користі твору.

Саме ж те, що писався він за часів нової Великої Руїни, на чужині, в несприятливих умовах еміграції, саме те, що вельми заслужений наш діяч і давній щирий та невтомний робітник на ниві української культури, не зважаючи на тяжкі переживання останнього часу, знайшов в собі сили вивершити многолітню роботу, розпочату ним ще з-замолоду в цій царині «Соборними крилосами на Україні, Білорусі», і перетворити довготривалі студії в одно суцільне — саме це робить заслугу проф. О. Лотоцького ще більшою.

Книжка його має значіння чисто наукове, уявляє загальний інтерес для широкого громадства і, нарешті, вага її в такому практичному пристосуванні, в тій прислузі, в якій мсже стати зібраний в ній матеріал та висловлені думки в політичному житті вільної, незалежної України.

Справді бо, в книжці проф. О. Лотського, перифразуючи відомий вираз поета, минуле з майбутнім об'ялося...

С. Черепиш.

«Покласти край»

В «Пролетарській Правді» ч. 275 з 10 грудня с. р. цілу сторінку присвячено злощасній долі українського фільму, який довела до розпачливого стану братня опіка московської влади — «Союзкіна».

А сторінка, ви знаєте, з простирала «Пролетарської Правди» не мала. Видно, таки сильно допекла бабі Парасці, чи то пак «Україн-фільмові» капосна баба Палажка, чи то оте всевладне «Союзкіно», що за ним в селі, тоб-то на всіх просторах СРСР, нікому вдержатися не можна.

З погляду редакційного плач гіркий на руїнах українського фільму складено дотепно. Бачимо ми хвінські аншлаги: «Маринують технічні фільми», «Панує знеосібка», «Приголомшують ініціативу місць»; знаходимо низку статей, що їх самі заголовки говорять за себе: «Керівництво «Союзкіна» не створює умов для нормальної роботи української кінематографії», «Зривають здійснення постанов ЦК ВКП(б)», «Тому, що... «в Союзкіні» сидять головетеси», «Виправити лінію «Союзкіна».

Твердження авторів зміцняє довгий реєстр, затриманих Москвою українських фільмів, до якого, як ілюстрацію, подано карикатуру, що її ми наводимо в цьому числі «Тризуба». І нарешті найвища нота одчаю — справжнє: «рятуйте», SOS, — відкритий лист редакції газети «Пролетарська Правда» до «ЦО партії «Правда», до Народнього Комісаріату Робітничо-Селянської Інспекції СРСР та Наркомові РСІ УРСР» *).

Ми б залюбки навели цілу сторінку, така вона соковита, так глибоко позначилася на ній сучасна дійсність на Україні. Та, на жаль, через брак місця, мусимо обмежитися лише витинками, по змозі, численними; у виписках тих ми нічого не міняємо, наводимо їх без коментарів: вони того не потребують. Лише підкреслення належать нам. Та в тім, чи треба що підкреслювати? Факти, наведені «Пролетарською Правдою», самі говорять за себе. Просимо у читача терпцю — уважно перечитати цю супліку до «благопопечительного начальства» редакції великого комуністичного органу. За терпіння йому воздасться сторінцею. Простирало «Пролетарської Правди», як той казковий килим-самолет, перенесе його в сумну дійсність, якою вона справді єсть на окупованій Москвою Україні. Цього разу комуністичні журналісти, у виняток з загального правила, в правдивому світлі і яскравими фарбами малюють справжні взаємовідносини Москви і України в одній маленькій ділянці культурної сфери — фільмовій.

*) Увага! Яна тонкість у відтинках совітської титулатури. Адже порівняйте: «до Народнього Комісаріата Робітничо-Селянської Інспекції СРСР» — і просто: «Наркомові РСІ УРСР». Як бачите, в цих тонкостях совітської «табелі о рангах» теж вилізає шило з мішка. Титул справжнього начальства, того, що сидить у Москві старанно випикується en toutes lettres, а для вистачки, що на неї наліплено московською рукою сигнатурку «Нарком», вистачить, як бачите, і звертання упрощеного, скороченого, за панібрата.

Попрохавши вибачення у ласкового читальника, що ми сьогодні стільки місця в нашому органі присвячуємо писанням совітських журналістів та принесши сердечну нашу подяку редакції «Пролетарської Правди» за наведені нею фактичні відомості, які ми охоче подаємо до загального відома земляків наших, що пробувають по-за межами досягнення Че-ка, — даємо слово авторам «Пролетарської Правди».

Чому ж б'ють вони на гвалт? Чому здійсмають такий лемент? Чому не своїм голосом репетують: «пробі»? І наважуються в Києві підняти голос протесту проти всесильної Москви? Тому слідує пункти.

Підкресливши роль кіно в сотворенні новітньої пролетарської культури, комуністичної змістом, національної формою, та пославшись на авторитетну постанову відповідних вищих органів, редакція «Прол. Правди» переходить до тих великих завдань, які в цій царині стоять власне перед окремими республіками, в тому числі і перед Україною.

«Зокрема великі завдання стоять, — так говорить газета, — перед республіканськими трестами, які поруч виконуючи загальні завдання, що їх ставить партія перед кінематографією, мають свої великі завдання в нацкультбудівництві, відбивання місцевих національно-культурних особливостей у житті та боротьбі національних загонів пролетаріату Радянського Союзу...

«Коли зосереджене в одних руках керівництво кінопромисловістю в об'єднанні «Союзкіна» має на меті підвищити художньо-ідеологічну якість, централізоване постачання кіносіривини — плівки, єдине фінансове регулювання, то на сьогодні ми цього від «Союзкіна» не бачимо, а, навпаки, маємо безліч безглузких, вочевидь опортуністичних, якщо не шкідливих фактів. Як приклад наведемо таке: фільм — «Перші Кроки» ухвалили Головреперком, Наркомосвіта України і громадські організації м. Харькова, «Українфільм» та дослідні педагогічні установи, «як дуже корисний та конче потрібний на сьогодні фільм, як перший з політехнізації школи, що відповідає цілком постановам ЦК ВКП(б) з 5. IX — 31 р.». Зрозуміло, що цей фільм треба було пустити на екран негайно, але його маринують близько 4 місяців і раптом одержують з «Союзкіна» такі висновки: «тому, що фільм не відповідає постанові ЦК ВКП(б) з 5. IX — 31 р. про політехнізацію школи, то доки ґрунтовно його не перероблять, з а б о р о н и т и д е м о н с т р у в а т и».

Далі наводиться низка аналогічних фактів, подається на публіку ім'я намісника московської влади у царині кінематографії, необмеженого диктатора на Україні: це тов. П е р е с .

Знаходимо далі кілька ілюстрацій до того, що діє з Москви оте «Союзкіно» на Україні. Ось вони:

«Союзкіно відібрало від Українфільму фінансові важелі і фактично перетворило Українфільм на експлуатаційно-прокатну контору, що провадить роботу за адміністративними наказами свого центру».

«Союзкіно майже зовсім не постачало кіномережі вугідля, лямпми, динамсприводи, кабелів шнури тощо, через що стояло без роботи чимало кіноустанов».

Газета стверджує, що

«Безліч фактів можна також навести, коли «Українфільм» примушений зменшувати програму, не пускати в роботу нових фільмів».

Одна бригада «Прол. Правди» на чолі з С. Пономаренком робить з того категоричний висновок:

«Такому ставленню «Союзкіна» до «Українфільму» треба покласти край».

Йй вторує і тов. Васильєв:

«Треба раз назавжди в корені перебудувати всю систему керівництва «Союзкіна», давши Українфільмові можливість широко виявляти свою ініціативу»

Комуністичні українські журналісти побиваються долею українського кіно, охкають, причитують, бідкаються та лементують... «А Васька слухаєть да їсть». Давно сказано, що «Москва на сльози не зважає». Не зважає на плач українських товаришів і московське «Союзкіно» і; не оглядаючися на задні, гне далі свою лінію.

Друга бригада «Прол. Пр.» на чолі з Я. Каганом наводить кілька ілюстрацій цього

«наплювательстваського ставлення до творчої роботи робітників республіканського кіно, ставлення, що межує з великодержавним шовінізмом, і нехтує директивами партії про всебічне сприяння розвитку національної кінематографії...»

«При цьому ігнорування інтересів робітників кіно в нацреспубліках, ігнорування потреб республіканських трестів переходить усякі межі. Про всесоюзну тематичну нараду, яка відбулася 16 листопада, «Союзкіно» спромоглося повідомити «Українфільм» телеграфом за день після початку наради. Цей факт підкреслює свідоме ігнорування інтересами й потребами українського кіно.

«... очевидно, цілком свідомо твердий курс на певну ліквідацію ініціативи робітників українського кіно, «Союзкіно» за останніми директивами вимагає від республіканських трестів, зокрема «Українфільму», подавати до правління «Союзкіна» на розгляд та затвердження всі сценарії, безпосереднє від кінофабрики, через голову Українфільму, цим самим ігноруючи вищий контроль У С Р Р — репертком НКЮ, йдуть проти настановлень т. Сталіна створювати знеосібку. Ці сценарії, які для критичних інстанцій «Союзкіна» доведеться спеціально перекладати з української на російську мову, очевидно чекає сумна доля. Ряд фактів свідчить про поверхову;

иноді просто анекдотичну оцінку, яку дають робітники «Союзкіна» надісланим до них фільмам. Так, наприклад, на картині «Фата Морган» критики із «Союзкіна» дали таку аналізу: «добавить немого художества». Аналогічні «обґрунтовані» аналізи «союзкінівські» критики дають і іншим фільмам, що потрапляють до них.

Фільми, які надсилають на затвердження приймальної комісії «Союзкіна», маринуються там тижнями, місяцями, навіть роками...

«Союзкіно»

«наказом з 4 липня дозволило національним трестам, зокрема «Українфільмові», друкувати по 8 примірників копій з тим, щоб прискорити випуск на екран кінофільмів виробництва національних трестів. Але... дозволивши друкувати копії, «Союзкіно» не забезпечило «Українфільм» потрібною кількістю кіноплівки. Отже цей дозвіл фактично був цілком формальний. До того ж, довідавшись про те, що «Українфільм» включив у план друкування 31 короткометражних фільми (технічні та агітпроп. фільми), «Союзкіно», начебто забувши про свої попередні вказівки, телсграмою від 1 грудня категорично заборонило друкувати будь-які копії із своїх кінофільмів. Отже уже протягом місяця кінолабораторія масового друку стоїть.

Курс — на ліквідацію.

Дальша політика «Союзкіна» цілком скерована на ліквідацію будь-якої самодіяльності в роботі республіканських трестів».

«Союзкіно» видало інструкцію «історичну»,

«що фактично означає ліквідацію республіканських трестів, відводючи їм ролю «прокатних контор республіканського масштабу»....

«Союзкіно фактично насує ці попередні настанови про кеврну роботу республіканських трестів».

Що-до замовлень, то

«Республіканські трести не мають права прийняти ці замовлення, бо ж «Союзкіно» регулює свої накази карбованцем.

«Тепер «Союзкіно» провадить реорганізацію своєї роботи, розбиваючи єдине об'єднання на ряд самостійних трестів. При цьому аж ніяк не зважають на національно-культурні вимоги, що є в тресті. Наприклад, уже зорганізовано трест «Союзкінохроніка», якому підлягатимуть хронікальні бази та фабрики кінохроніки в Харкові, що їх організував «Українфільм». Отже хроніка, що має величезне національно-культурне значіння уже вилучена з відання українського тресту. Організують всесоюзний трест виробництва навчально-технічних сил. Після організації цього тресту виробництво цих фільмів також буде взяте від українського тресту. Поки-що вже є роз

порядження «Союзкіна» про заборону укладати самостійно будь-які угоди з науково-дослідними та іншими інституціями на виробництво навчально-технічних фільмів...

«Зорганізують нові централізовані трести, які внесуть цілковиту знеособку у виробництво кінофільму і зведуть на нівець виконання директив партії про розвиток національної кінематографії».

Нічого не можна додати до висновків бригади:

«Становище загрозливе. Воно вимагає негайного втручання центральних партійних організацій, які мають виправити хибну лінію «Союзкіна», скеровану на поступову ліквідацію республіканських кінотрестів».

А ось підпис під малюнком, що ми його подаємо за «Прол. Правдою»:

Фільми виробництва Українфільму, що затримуються в апараті „Союзкіна“ протягом багатьох місяців і не ідуть на екрани України

«Авіо-школа».
«АМСРР».
«Бородата корова».
«Безперервний потік» — з життя Донбасу.
«Боротьба з завалами».
«Бобер на Україні» та «Конча Заспа».
«Варстати».
«Воєнні бесемемеру» — худ.
«Вирощування молодняка».
«Готування стрільця».
«Гартована декада».
«Деск».
«Електропровід».
«Електро сталє-топлення».
«Електрофікація».
«За рулем».
«За здоровий паротяг» — худ.
«Італійка» — худ.
«Людина без футляру» — худ.
«Людина степу» — худ.
«Ленінське містечко» — худ.
«Міцні непереможні».
«Механична приставка вугілля».
«Молочарський радгосп».

«Напад».
«На штурм повітря».
«Останній каталь» — худ.
«Організація робот в колгоспі».
«Перше травня в Горлівці» — худ.
«Перші кроки».
«Сірчана кислота».
«Сто тисяч кілометрів» — худ.
«Фронт» — худ.
«Фізіотерапія».
«Фата-моргана» — худ.
«Чатуй» — худ.
«Штурмові ночі» — худ.
«Радянський Тянь-шань».
«Висипний тиф»
«Дніпрівські пороги».
«Ділянка фронту».
«Енергетика».
«Четверта зміна».
«Похід ентузіастів».
«Пам'ятка доменця».
«Свиня».
«Система Біфанцева».
«Силос».
«Шкідник с.-господарства».

І нарешті, оновлюючи мимоволі давню українську традицію боротьби України з Москвою на літературному фронті, у войовничому азарті українські товариші витягають на позиції і тяжку гармату: лист самої редакції «Пролетарської Правди» до найвищої влади і своєї харківської, і московської. Ось з нього головна частина:

«Об'єднання всіх національних кін і утворення єдиного керівного центру — «Союзкіна» мало своїм завданням зміцнити матеріальну базу, встановити єдиний план, поліпшити ідеологічне керівництво. Проте теперішній стан керівництва «Союзкіна» й методи його роботи саму ідею єдиного плану, ідею централізованого керівництва дискредитує.

1) «Союзкіно» маринує в своїх складах майже 60 фільмів, вироблених по фабриках Українфільму на актуальні політичні завдання пролетарської громадськості України.

2) «Союзкіно» встановило недозволено бюрократичний спосіб приймання фільмів безпосередньо від українських фабрик, ігноруючи «Українфільм» та НКО, що цілком виключає громадський перегляд їх на Україні й можливість контролю.

«Опікунство «Союзкіна» над «Українфільмом» доходить

до такого стану, коли навіть гасла, до засівно- кампанії українською мовою не дозво- ляють друкувати на Україні (III), а приси- лають їх із Союзкіна, зовсім не заставані до вимог України- «Є також спроби «Союзкіна» одверто розціню- вати національну кінематографію, як другорядну.

«Фінансове керівництво «Союзкіна» призводить до того, що республіканський Кінотрест Українофільм перетворюється на комерційного агента «Союзкіна».

«Отже — на прикладі взаємовідношень з Українофільмом, нам здається, що Союзкіно фактично взяло курс на ліквідацію республіканських трестів, що безперечно може затримати розвиток радянської кінематографії, негативно відіб'ється на темпах національно-культурного будівництва.

«Редакція «Пр. Пр.», звертаючись до вас із цим листом, просить негайно розслідувати зазначені в листі та сторінці факти і вжити негайних заходів до виправлення лінії «Союзкіна» в керівництві республіканськими трестами».

Факти, наведені в цих статтях та листі відкритому, справді гово- рять про загрозливе становище, в якому опинилася на Україні під моск- овським гнітом навіть кінематографія. Про це-ж говорять і висновки авторів, що те загрозливе становище стверджують. І характерно, що справа йде про комуністичну-ж таки кінематографічну промисловість, якій «з ідеологічного погляду» ні Че-ка, ні РСІ нічого закинути не мо- жуть: Все лихо української кінематографії саме в тому, що вона.. у к р а ї н с ь к а .

Характерно і те, що ці скарги й протести здійсмають право- вірні комуністи і до того ще ті-ж, які керують громадською думкою, те-ж такі, що їх в ніяких «ухилах» запідозрити не можна.

Звісно, наробивши на увесь світ репету, співробітники «Проле- тарської Правди», оголосивши світові низку фактів справді вопію- щих, намагаються ніби трохи затушкувати самі те вражіння, яке вони своїм виступом викликали. За совітською модою вони вживають сло- ва, перекручуючи їх правдивий зміст. Протестуючи голосно і одверто проти централізму, корінь лиха бачуть в... «опортунізмі». Так і в за- головку на цілій сторінці стоїть: «О п о р т у н і с т і з « С о ю з к і - н а » з р и в а ю т ь р о з в и т о к у к р а ї н с ь к о ї , р а д я н - с ь к о ї к і н е м а т о г р а ф і ї ». Бачите, все лихо не в централі- змі, який допік до живих печінок навіть товаришам з «Пролетарської Правди», а в «опортунізмі» Москви. Та певно в цю гру словами не ві- рять і самі ті, що її вживають, але так вимагає добрий тон совітський, по якому, як у тому анекдоті про англійську мову, пишеться — Ман- честер, а вимовляється—Ліверпуль. Як не хочять переконати оборонці українського кіна і себе, і других в тому, що вся річ тільки, мовляв, в клятому «опортунізмі», тільки в тому, що «в «Союзкіні» сидять «го- ловотеси», досвідчений совітський читач тому ані на йоту віри не пой- ме. Він вже вивчився, як слід читати совітську пресу, і добре знає, що причина всього зла в безмежному централізмі Москви. Та зрештою наведені вище уривки з статей стоять у гострій протилежності з офіцій-

ними заголовками, які для комуністичного «годиться» приточили до своїх протестів співробітники «Пролетарської Правди». Заголовки ті так приставлені до змісту, як горбатий до стіни.

Хибні звісно й надії, як що вони щирі, ініціаторів кампанії в оборону українського кіно на те, що «хібну лінію «Союзкіна», яка прямує до ліквідації республіканської кінематографії», виправить вища влада. А хто-ж дає тон тій безсоромній, неприкровоно-грубій централізації, яка виходить з Москви і де-далі все гірше дається в знаки і на Україні, і на других поневолених землях? Централізм той безсоромний меж не має. Мертва рука Москва давить усє живе.

Року 1718 відомий наказ заборонив друкування книжок українською мовою: «чтобь никакой розни въ нарѣчи не было». Року 1931 забороняють на Україні написи у фільмах українською мовою. Яка ж ріжниця? Хіба тільки та, що тоді забороняв Петро I, а тепер тов. Перес?

Та хіба ще та, що тоді — «повелѣвать» — писалося по російськи через «ъ», а тепере через «е», але ж од того чи стало легше тим, кому велять і кого гнітять?

Якої міри досягає той гніт московський видно з того, що вже нашчб терплячі і до всього звичні українські «товариші», але і їм того разу терпець увірвався. Видко, қільки крапель того розтопленого сала, що його щедро заливають за шкіру українському народові московські кати, бризнуло і в обличчя покірних пахолків окупанта.

Видко, їх зачепило за живе, коли вони здобулися на сміливий в їх становищі виступ, не позбавлений і певної гордості, нарешті, і певної твердості. «Треба, — кінчають вони, — раз на завжди в коріні перебудувати всю систему керовництва «Союзкіна»... Треба такому ставленню... покласти край».

Раз на завжди перебудувати всю систему... Покласти край.

Раз назавжди всю систему буде перебудовано і край тому стаїновищу буде покладено. Станеться це тоді, коли український народ викине з своєї хати за двері геть паскудний московський лапоть з червоними онучами разом з його хазяїном зайдою, який нахабою розсівся на покуті в чужій хаті, як своїй. Тоді раз назавжди викинуто буде з України і «Союзкіно» вкупі з його паном — окупаційною московською владою.

С. В.

Методій Довбня.

Вірити не хочеться, що сьогодні, коли пишуться ці рядки, Методія, дорогого товариша, вже нема серед нас, що замість нього, молодого, повного здоров'я й сил українського патріота і активного борця за визволення отчизни, залишалось лише порожнє місце — спомин.

Багато з нас знають його, коли з рушницею в руках йшов він на

Методій Довбня († 21. X. 1931)

Київський арсенал, коли разом з Запорозжцями машерував по всій Україні, коли лише з палицею в руках йшов він попереду своєї сотні в наступ на ланах Поділля, коли вже на еміграції, в Подєбрадах, яко студент, завжди лагідний, спокійний, Методій мріяв про працю на Україні.

Але... не судилося йому побачити рідну землю, не судилося мріям перетворитися в чин. 21 жовтня б. р. після невдалої операції чиряка, що зробився був йому на плечах, на третій день Методій помер, залишивши дружину та двоє дітей.

Покійний народився 20 червня (ст. ст.) 1897 року на хуторі Арсенівка, Брацлавського повіту на Поділлі. Року 1908 вступив до Винницької Реальної школи, яку скінчив в 1915 році. В травні р. 1916 покликаний був до російського війська, і 1 лютого 1917 р. скінчив Київську Костянтинівську Військову школу. В липні 1917 р. після сформування 45-ої окремої української кулеметної сотні, вирушив як молодчий старшина тієї сотні на південно-західній фронт до І ксацького ім. Гетьмана Богдана Хмельницького полку, в складі якого перебував до вересня 1918 року, коли, звільнившись з військової служби, вступив до Київського Державного Українського Університету на математичний факультет. В листопаді знову повернувся на військової службу до Богданівського полку, і 22 листопаду був відраджений до Штабу Армії Лівобережної

України, де був призначений на посаду ад'ютанта Командуючого Армією. В липні 1920 року знову повертається до новосформованого Богдано-Дорошенківського полку на посаду командіра кулеметної сотні. Після сформування 5-го Богданівського куріня І. Х. 1920 року був призначений на посаду помішника командіра цього куріня, на якій залишавсь аж до звільнення в безтермінову відпустку для продовження вищих студій. В р.1922 переїхав до Чехословаччини, де вступив до Української Господарської Академії, лісовий відділ якої й закінчив 3 червня 1927 року зі званням інженера-лісівника. З р.1927 працював в Польщі. Поховано його в Вільні на православному кладовищі.

Так поволі відходять від нас ті, хто найвищим ідеалом своїм мав добро, служення рідному народові і хто ідеал цей втілював не словом гримким і не в кабінетах, а з рушницею в руках, завжди на полі бою.

І. З.

На батьківщині.

У відомостях, які були послані в двадцятих числах місяця листопада, а до нас прибули лише цими днями, нам пишуть з різних міст України:

«Зіма застає нас всіх в дуже тяжкому становищу, але нам це стало обоятним, бо ми всі тут готові навіть до поглиблення нашого тяжкого стану, як би тільки всьому покласти кінець. Комуністи та москалі такі доведуть нас скоро до того, що нам життя і смерть стануть однаково обоятні, або навіть життя стане страшніше смерті, і тоді ми всі, хто з чим зможе, кинемося до боротьби: ліпше загинути зразу, ніж безславно вмirati під тяжким пануванням ворогів... Так!.. Загнали нас комуністи-москалі в тупик... Картина нашого життя страшна... От дивіться як вона виглядає:

Візьмемо для прикладу Житомир...

Місто знаходиться в страшному запущенні... По вулицях та бульварах вештається велика кількість безпритульних дітей. Чим вони живуть,—невідомо, але в більшості попрошайничеством, крадіякою, рідко випадковою працею... Живуть вони в страшному розвраті, в хворобах... Сплять в ящиках для сміття, або в підвалах крамниць, які однаково стоять порожніми...

Відповіді не можна ні вдень, ні вночі пройти вулиці... Злодіїв кишенькових і більших велика кількість... Випадки крадіжкі, вбивств трапляються дуже часто... Тяжко живеться всім, тяжко та страшно... Люде ходять якись страшні з омертвілими обличчями, на яких нібито написано: «Ну що-ж, кінець вже не далеко»...

В кооперативах нічого не можна дістати... А що можна, то лише тим, хто має членські книжки та й то в обмеженій кількості... Норма харчів все міняється... Завели нові норми: «А» та «Б»... Норма «А» спеціальна для робітників та службовців, розбита на три групи: Перша група твориться з «ударників» та фаховців; вони мають право на отримання щоденно: 1,5 кілограма хліба, три-чотири разі на місяць по 1,5 кілограма м'яса, чого в дійсності ніколи не буває, та що-місяця: цукру, олії, масла, оселедців, риби копченої, мила по 1,5 кілограма, а члени їх родин по 1 кілограмові всього цього.

Але в дійсності такої норми вони ніколи не отримують, бо кооперативи не мають такої кількості, що б видавати по повній нормі, а тому видаються лише в певних відсотках...

Городини в кооперативах дістати не можливо... Лише одну бараблю видавали для першої групи по 90 кілограмів на душу.

Що до другої групи, яка твориться з робітників, то вони мають право на отримання: м'яса три-чотири рази в місяць по одному кілограмові, хліба 1 кілогр. на день, та цукру, оселедців, риби копченої та мила по одному кілограмові на місяць. Члени їх родин мають право на таку-ж норму.

Третя група, службовці, мають право лише на хліб, м'ясо та мило в нормі, зазначеній для другої групи...

От цим і живуть... Скоро всі будемо пухнути від голоду!

На базарі можна дістати лише такі речі, як яблука, огірки, але дуже дорого...

На стації робиться щось страшне: задовго до приходу потягу міліція займає вокзал, а агенти ППУ — всі виходи та входи. Міліція робить порядок на пероні, а чекісти затримують; обшукують всіх тих, хто прибуває з річчями на вокзал... Все нове з річей, що знаходять, будь то одним одна сорочка, відбірають, попереджуючи, що потерпівший однаково нічого не виграс, як що подасть до них в суду... Грабують серед білого дня... А на вокзалі: потяг ще не встиг затриматися, як його атакує натовп. Чутно крики, лайку, просьбу, мольбу, плач, вікна вибиваються, чемодани розбиваються, крадіж... Щось страшне!... І так кожний раз, як приходить потяг...

Вся Україна пустилася в роз'їзди... Всі чогось шукають, всі, хто тільки може купити квиток, кудись іде... Люде не тримаються своїх, зруйнованих колективізацією та режимом, кутків....

На вокзалі плакати та відозви:

«Геть плаксіів та страхонудів».

«Геть тих, хто кидає фабрики».

«На випадок газової атаки — гаси світло...»

Комуністи і комсомольці засумували... Вони поводяться так, ніби відчувають, що над ними висить біда... Піячать страшенно. Навіть на працю ідуть п'яними... Часто можна чути проміж них такі розмови:

«Дивись, тебе звільнять з фабрики за піяцтво».

«Біс з ними: мені все однаково...»

А от пишуть з Немиріва.

Дякуючи тому, що місто не лежить на самій залізниці, можна ще дещо дістати, але по таких цінах: Пуд муки житньої — 25 карбованців, пляшка молока — 0,70 карбованця, фунт яблук — 0,20 карбованця, пара чобіт — 120 карбованців. Що-тижня бувають кінські ярмарки, на яких коней продають за ніщо: так, селянська добра коняка продається за 8-10 карбованців.

Стає мійського населення пригноблений... Всі голодні, обірвані, злі... Всі їдуть чогось... Всі готові до чогось, але й самі не знають, чого вони їдуть та на що надіються...

Міліція та ППУ нервові, злі, розпущені, недисципліновані, грубі з населенням, грабують його серед білого дня і ніде на них не можна найти управн...

З Бердичева пишуть:

Все місто уявляє з себе брудний ящик для сміття...

Вулиці, здається, не підметалися ще з часів перебування там українських національних частин... Скрізь брудний папір, рвані газети, кавунова шквіра, недоїдки яблук, остатки насіння та ще багато такого, про що і не слід...

На базарній площі такий сморід, що нудить, як тільки до неї наближатися...

Безпритульних дітей цілі хмари... сьть мабуть між ними й такі, що мають родини в місті, але і вони мішаються в рій дійсно безпритульних... Багато сьть і дорослих безпритульних... Повій теж... Всі вони туляться, де хто може, а частиня з них майже силою зайняла «Хату селянина» і там проводять дні й ноч, під час коли вони вільні від своїх занять. П'яниць дуже багато... Злодіїв теж... Та і взагалі піячать всі: комуністи, комсо-

мольці, безпартійні... Всі п'ють з роспуски, по привычці... П'ють навіть ті, які ніколи не пили і не думали, що вони колись пити будуть...

Робочих тут у нас тримають в руках дуже міцно: обшукують їх при вході на фабрику, щоб хто нібудь не виїс на фабрику динаміту та не взірвав її; обшукують, і то дуже суворо, і при виході з фабрики, щоб робітники не крали струменту... В такі то умови попали пролстарі, які «тримають в своїх руках владу в совітах»... Кормлять їх зле, ходять обірванцями, нема до них жадного довір'я: поводяться з ними не як з чесними робітниками, а як з останніми злодіями....

З Миколасва пишуть:

В Миколасві дуже зле з харчами: нічого не можна дістати ні в кооперативах, ні в нових заведеннях—лавках, ні на вільному ринкові... Живемо лише пайком хліба...

Тяжко з одягом та взуттям... Навіть і робітники можуть купувати чоботи або інше взуття в кооперативах по спеціальним посвідках фабричних совітів...

Що-до опалу, звичайні громадяне навіть не мають і надії, що вони роздобудуть в цю зиму дрова або вугілля...

Зараз отримують вугілля та дрова лише ударники і то лише по 480 кілограмів дров та 320 кілограмів вугілля...

Потім будуть отримувати звичайні робітники, потім совітські службовці, але вони вже не мають надії на отримання опалу... Переводиться «ощадність спалу».

Не диво, що настрої миколаєвців такіж, хоч у воду.

Всі не тільки їдуть гірших часів, а навіть хотять, щоб всім прийшло, бо може тоді становище зміниться на ліпше...

Не ліпше і на селах. З одного району пишуть:

«Скрізь насильно утворено совгоспи... Люде незадоволені, озлоблені. В районі неспокій: горить солома, горять колгоспи, комуністи убивають... Страшенно навіть їхати куди небудь: бо селяне, прийнявши за совітського урядовця або комуніста, або звичайні злодії положать кінець»...

Секретарь одного з колгоспів пише:

«Зле у нас: працюємо всі в місті, а їсти ходимо до-дому... А що там їсти?... Прийдеи до-дому: діти плачуть з голоду, жінка серцита... А тут комісії за комісіями... Приїхала одна, наказала полатати всі комори, всі тини та збудувати хліви для колгоспного скота... Збудували... Село подібне до пустки, як після ворожого нападу, а скот гине в загальних хлівах, бо нема за ним ні догляду та і нема кормів для нього... Зараз сидимо всі без праці... Жадної праці нема... хліб забрали, залишили нас на голодання... І всі сидимо і не знаємо, що-ж воно далі буде?... Колгоспне будувати нема з чого та і не до чого воно, лише одна мука... Своє приводити в порядок: палять з міста і зруйнують...»

Але, як пишуть, єсть і такі колгоспи «в яких ще по цей час стоїть в копах на полі гречка, клевер ще не скошений... Скотина бродить по них і нище... Ніхто не дивиться ні за скотиною, ні за гніючим збіжжєм: колгоспні ці не могли виконати хлібозаготівки, за що багато з членів було зарештовано та поїхали вже на Соловки, а решта чекає, що скоро і їх заберуть... Отже, ніхто не працює і все гине.»...

«В селах навіть комсомольці та комуністи, і то дуже незадоволені владою, а тому і селяне, навіть перед чужинцями, голосно лають владу... Голова одного колгоспу, піддививши, говорив: «Дайте нам лише рунниці, і ми їм покажемо, як нас грабувати...»

З Уманьщини пишуть:

Село пишиться... Нищиться буквально і то ось в яній спосіб:

«Вночі на мійських фабриках роздаються гудзи тривоги. Збираються комсомольці, комуністи та ударники. Їм видається зброя. Садовять їх на коні і везуть в ті села, які не виконали хлібозаготівки... Прибувши в село, ці розбішани об'єднуються з місцевими комуністами, які, часами і проти волі, мусять видати їм списки всіх тих селян, які не виконали

хлібзаготівок, або, які будучи в колгоспах, мішали колгоспам виконати відповідні хлібзаготівки... З такими списками ударники врываються в хати нещасних селян, наказують їм підняти руки до гори, направляють на них пістолі, б'ють, відділюють від родин батьків і забирають їх з собою.. Жінки да діти знов, як і в 1929 році, виганяються на вулицю, або їм наказується переїзжати в інші села... Арестованих селян гонять напівроздітих до повітової тюрми... Там вони сидять не довго: тепер на Україні тюрми стали лише пересилочними пунктами... В тюрмі арестовані сидять лише до першого етапу. Як їх набереться певна кількість (900 чоловік), їх виводять на двір тюрми, де спеціальна комісія, утворена з начальника тюрми, начальника відповідного О.Д.П.У., начальника конвою та начальника ешалона, переписує їх та вилаштовує по чотирі...

Потім вони поступають до розпорядимости начальника ешалона, який повторює їм, що за спробу втікати будуть розстріляні на місці, і який тут же дає відповідний наказ красноармійцям....

Арештованих ведуть на вокзал, грузять у вагони...

Випадкова публіка сумно дивиться на цих нещасних.

Міліція разгоняс на товп...

Ранком нагружений потяг відходить і навіки увозить українських селян на чужину, на тяжку неволю, на смерть навіть, не даючи їм тої утіхи, яку мали колись злодії, які знали, за що саме гонять їх на каторгу...

Ці потяги, названі «потягами смерті», ідуть майже без всяких остановок на північ до Архангельська... в Турханський край, в Наримський край, в Канський округ...

І там лише українські селянє починають робити те, що мусіли б робити на батьківщині : озброєні сокирами та пилами втікають з лісових розробок, нападають на кооперативи, убивають чекістів та живуть в лісах... Відділи Д. П. У. розшукують їх, часами оточують і нищать... Таку то «землю і волю» отримав український селянин від комуністів...

Виселення українського корінного населення з України носить систематичний характер, має певний план і має на меті винищити український нарід до-щенту, для того, щобс права самостійности України ніколи вже не могла непокоїги червону Москву... Не знаємо ми, що трапиться скоріше: чи терпіння українського народу лопне і він почне битися тут, на рідній землі за своє життя і волю, чи винищать нас раніше москалі»...

6-XII — 1931. Львів.

Лист із Праги.

Український Республікансько-Демократичний Клуб в Празі улаштував в п'ятницю 11-го грудня в отелі Граф збори, присвячені питанню усамостійнення українського шкільництва за кордоном.

Голова Клубу проф. М. Славінський у вступному слові підкреслив велике значіння удержання за кордоном українського шкільництва. Українська еміграція не привезла з України за кордон готових освітніх інституцій. Українська еміграція тут за кордоном створила їх і виявила тим велику здібність до творчої праці. Тепер, коли цим здобуткам тяжкої праці укр. еміграції загрожує зліквідування, еміграція мусить прикласти як-найбільше волі й енергії, щоб зберегти ці великі культурні цінності.

Перший докладчик д-р О. Бочковський присвятив свій доклад темі «Поневолена нація та школа». Кожна поневолена нація, коли всна вже має свою культуру, матиме й свою державу. Не той народ матиме державну самостійність, який рахується міліонами, а той, що живе свідомим національним життям. Хоча ісландців було всього 50 тисяч, вони все-ж таки визволялися з-під панування Данії, бо національною свідомістю були перейняті їх народні маси.

Теж саме можна сказати про Бретань, про Ірландію, де вже була ціл-

ком мова рідна забута і панувала англійська. Але національна культура проложила Ірландії шлях до самостійного життя, і тепер в Ірландії навпаки англійська мова являється вже чужою.

Так само виявляють свою національну культуру і фламандці, вони вже мають свій власний університет в Генті, на який спромоглися дрібними грошевими збірками.

Дальшим прикладом стремління до самостійності через національну культуру являються каталонці. Ще так недавно в Іспанії викликало сумніви питання, чи можна-б було написати Дон-Кихота каталонською мовою. А нині, по революції в Іспанії, Каталонія за 9 місяців свого самостійного існування розвинула колосальну літературну творчість. До свого усамостійнення Каталонія готувалася довгі роки шляхом поширення й поглиблення національної культури. В своїх національних шкесах Каталонія виховала ту молодь, яка з вибухом революції в Іспанії повернула революцію в Каталонії на усамостійнення краю. І тепер Каталонія уявляє собою найкраще організовану частину в цілій Іспанській республіці.

В Індії також знаходимо подивугідні приклади розвитку національної культури шляхом самопомогі. Наприклад, не на державні кошти, а на кошти, зібрані маленькими складками, засновуються там національні школи, між якими є і школи, засновані Рабіндранатом Тагору.

Але класичним прикладом визволення народу шляхом самопомогі в розвитку національної культури являється Чехія. На протязі довгого часу чехи підпирали й розвивали свою культуру на ті мільйони, що маленькими складками збирали серед свого народу. Момент визволення не прийшов до Чехії несподівано, вони до нього готувалися довгі роки. І в цій солідній підготовці лежить відповідь на часте питання, чому серед загального валютового хаосу Чехія держиться так міцно на твердій економичній базі.

Хоча з часу визволення негрів вже минуло 60 років, все-ж негри фактично залишалися невольниками, аж доки не взялися за своє визволення шляхом поглиблення національної культури. Мало не на 90 відс. вони утримують національні школи на свої власні кошти. Видавнича їх діяльність дуже зросла, мають свою пресу і на європейських мовах, мають понад 20 тисяч людей з вищою освітою; їх університет випускає щороку молодих учених і, головне, негри мають лише 12 відс. анальфabetів, саме тоді, як у їх білих сусідів неграмотність доходить до 30 відсотків.

Всі ці наведені приклади мають бути для нас зразками в справі провадження нашої визвольної боротьби. Ми мусимо мати національну школу як середню, так і вищу; і коли не зможемо мати її на своїй батьківщині, мусимо зберегти національну школу за кордоном. Без власної національної школи наша молодь стоятиме під загрозою психичної денаціоналізації. Лише через свою національну школу, хоча б і на чужій землі, прийде довершення нації. Висока національна школа не лише дає фахівців; вона веде до національного об'єднання і дасть таких людей, які зможуть відбудувати Україну, як підготовлені національною школою каталонці відбудували Каталонію.

Другий докладчик проф. С. Гольдельман подав доклад на тему «Т-во Прихильників Української Господарської Академії». Акція цього Т-ва засновується на самопомозі. Ми хочемо навчитися жити на власний рахунок, як хочемо відучити інші народи жити на наш рахунок. Ця акція має велике моральне значіння. Ми віримо, що серед 8 мільйонів українських громадян, що живуть по-за межами української землі совітської держави, знайдеться 3 тисячі таких громадян, які дадуть по 10 долларів на підтримку Академії. Акція ця ще лише розпочинається і спочатку головним чином серед української еміграції: справу сперша треба поставити на ссільний ґрунт, а тоді вже звертатися за підтримкою до Галичини, Америки й т. д. І не зважаючи на такий поки-що обмежений масштаб акції, вже маютьсся 150 заяв про згоду вступити в члени цього Т-ва. І в усіх цих заявах, за невеликим винятком, висловлюється велике співчуття до справи збереження Академії.

Український народ розпорошений по цілому світу і навіть по відбу-

дованні власної держави це явище залишиться назавжди. Така діаспора потребує культурних центрів, яким і може стати українська національна школа, що існуватиме на самопомогу за кордоном. Ці культурні центри будуть виховувати ту інтелігенцію, яка, повернувшись до своїх осередків, буде протиділати асиміляції, без чого діаспора неминуче веде до денаціоналізації.

При сучасних умовах матеріального життя допомога еміграції на підтримку високої національної школи за кордоном являється тяжкою жертвою, але все ж таки еміграція дає на велику мету збереження національної спільноти. Метою нашої акції не являється матеріальний добробут професорського персоналу, лише підтримка дальшого існування високої школи. Ми не обмежуємося цією метою, ми поширимо далі свою акцію для збереження й інших шкіл за кордоном, для утворення такого освітнього центру, котрий, існуючи на добровільні жертви українського громадянства, привчав би громадянство давати кошти не під поліційним, а під моральним тиском.

Обидва ці доклади викликали велике зацікавлення численної аудиторії, було зроблено багато запитань, доповнень і серед них особливо до речі була зроблена пропозиція п. Л. Янушкевича підтримувати не лише одну Господарську Академію; а утворити одну високу школу, в яку відділами увійшли б і Академія, і Університет, і Педагогічний Інститут.

З. М.

З життя й політики

— Світла і тіні нашого еміграційного життя. — Денаціоналізаційні впливи. — Наша відпорність.

Сучасні обставини — те політичне і господарське напруження, в якому перебуває весь світ, — ставлять перед нашою еміграцією дуже відповідальне завдання. Вимагають вони від нас колосальної відпорности, максимальної організованости. Те, що є необхідним завжди і при всяких обставинах, в теперішній момент важкої господарської скрути і складної міжнародньої ситуації, яка загрожує всякими несподіванками, є потрібним подвійно. З цього погляду саме тепер більше ніж коли-небудь доцільно переглянути, як виглядає наша організованість, наша відпорність. Нижче подаємо низку уваг, які присвячено цим темам.

* * *

Перше ніж перейти до тієї теми, яку ми маємо перед собою, мусимо зроби ти кілька уваг. Хоч перебуваємо ми на еміграції вже дванадцятий рік, проте ми маємо на диво мало сумарного матеріалу, який характеризує наш стан. Навіть скільки є нас на еміграції, — знаємо ми дуже приблизно. Що-ж до характеристики нашого організаційного стану, нашого культурного рівня, степеню нашої політичної активности, то тут якогось масового матеріалу, збудованого на дослідах, що охоплював би значніші частини еміграції, бракує. На емігрантський перепис чи навіть на якусь ширшу анкету ми до цього часу не спромоглися, і хто зна, чи спроможемося. Доводиться при цих умовах робити висновки на підставі окремих фактів, узагальнювати відокремлені випадки, використовувати власний досвід і власні спостереження. Само собою, що при таких обставинах висновки, не можуть не мати певної суб'єктивности, не можуть уважатися за доведені за допомогою всього арсеналу доказів, якого вимагає об'єктивний науковий дослід. Можуть бути це скоріше лише уваги з приводу тих чи інших

*З совітського побуту на Вкряїні оригінальні малюнки М. Михалевича:
Рабфактівка щукас Анлію... в північній Америці.*

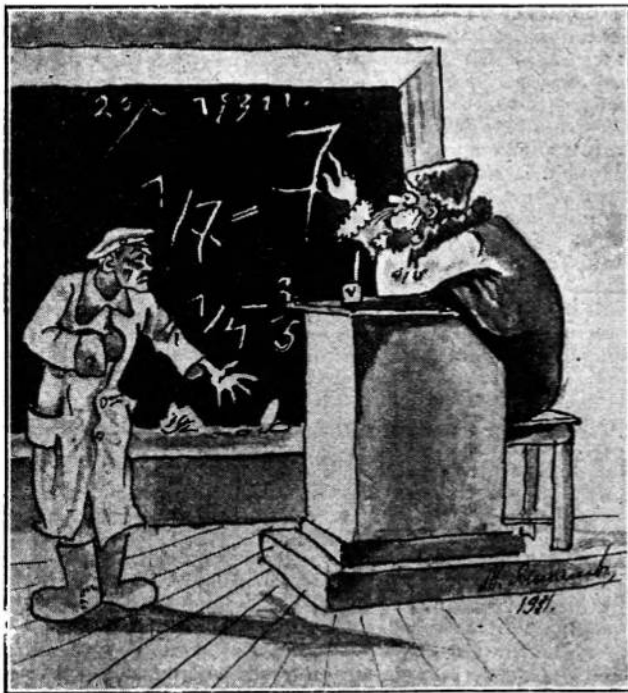
фактів емігрантської дійсності. На більше при тому, як ми знаємо самі себе, спромогтися трудно.

* * *

Найбільше поширеним трактуванням стану емігранції є оптимістичний підхід до цієї справи. Ми любимо при всяких урочистих і неурочистих випадках підкреслювати наші здобутки на полі політичної й культурної роботи, спинятися на наших організаційних досягненнях, говорити про нашу витревалість.

Безумовно, в такому погляді є своя частина правди. Коли пригадати перші кроки нашої емігранції в Європі ще до великого «ісходу» в листопаді 1920 року, пригадати той стан, в якому опинилася, залишивши рідну землю, й перебувала перші роки за кордоном емігрантська маса, — без всякого сумніву, теперішній стан емігранції — і культурно-національний, і матеріальний — свідчать про наші значні досягнення. Так, досягнення за роки нашого емігрантського перебування ми маємо. Але це — лише один бік медалю.

Не треба забувати, що в той час, коли ми в результаті важких зусиль і гіркого досвіду йшли вперед і здобувалися на певні досягнення, життя довкола нас і в Європі, і на Україні так само не стояло на місці. Мінялися і ускладнювалися обставини довкола нас, інтенсифікувалися ті вимоги, які ставить до нас життя. Чи всі ті наші здобутки і досягнення, безперечно не малі, — все-ж такі значні, що вони поставили нас в рівень вимог і по-

З совітського побуту на Україні: оригінальні малюнки М. Михалевича: робфаховець, незабаром студент, не знає, що більше: 7 чи $\frac{1}{7}$.

треб ускладнених обставин сьогоднішньої хвили? І далі. Не треба критися з тим, що всі наші досягнення здобули ми й здобуваємо шляхом річового навчання, гіркою досвіду в тому, як не треба робити. Здобутки наші на полі політичному, культурному й науковому, повторюємо — чи малі й цілні, йдуть поруч з різноманітними faux pas, висловлюючись м'яко, окремих наших політичних, наукових і культурних діячів, faux pas цілих об'єднань і організацій. Оцінюючи позитивно наші здобутки, ми всі ці faux pas скидаємо з обрахунків, надаючи їм те значіння, яке вони об'єктивно мають. Але питання, чи це скинення з обрахунків переводиться й буде переводитися всіма тими з-поза нас, хто буде робити нашу оцінку?

Говоримо це не на те, щоб применшити зроблене емігранцією чи заперечити здобуте нами за ці роки праці і боротьби.

Говоримо це для того, щоб підкреслити необхідність поставити оптимістичний підхід до стану еміграції в певні межі, для того, щоб зазначити потребу сприйнятися не тільки на позитивних, але й на негативних моментах в стані еміграції.

* * *

Думаємо, що майбутня оцінка ролі і значіння еміграції буде переводитися в першу чергу на основі тої придатності до національної і політичної роботи, яку виявляє і може виявити пересічний рядовий емігрант. Адже від підготованості і активності саме того рядового громадянина в наш

часи багато залежить в процесі збудування чи відбудування держави. І в значинні і ролі емігранції в майбутньому так само чимало має важити цей пересічний емігрант. Тим то велику увагу треба звертати власне на його становище, на його настрої, на його успособлення.

Треба констатувати, що в стані цього середнього нашого емігранта ми помічаємо ряд загрозливих і непевних симптомів. Завжди, весь час нашого перебування на еміграції, середній український емігрант виявляв національну активність в досить обмежених розмірах. Організаційний рух, в смислі активної участі в організаційному житті, глибин емігрантської маси не захоплював. Більш активне зацікавлення організацією у пересічного емігранта починалося тоді, коли він мав особисту справу до організації і кінчалось, коли він ту свою справу пологоджував чи не пологоджував. Бракувало так само глибиного зацікавлення національним життям: як споживач української книжки, газети український середній емігрант стояв не високо. Своїго роду testimonium pauperatis для української еміграції є той факт, що вона не спромоглася на організацію своєї щоденної газети, що вона не в тій мірі, як слід і як може, підтримувала свою емігрантську пресу, слабо слідкуючи при тому її за красою пресою, не кажучи вже про не завжди приступну пресу совітську.

На тлі цієї невеликої активності нашого пересічного, -- а може й непересічного емігранта, яка весь час характеризує наше емігрантське життя в останні роки ліквідації в цілому ряді держав більших емігрантських колоній і дальшого роспорошення еміграції, помічаємо ми з'явлення нових загрозливих процесів. Стають помітними і виразними процеси денационалізації серед еміграції. Денационалізація в різних формах і степені захоплює таке рівняючи значне число одиниць, що можна говорити про існування певної групи серед еміграції, яка підлягає впливу денационалізуючих процесів. Для одних ми можемо говорити лише про психичну денационалізацію: людина заховає знання мови і визнає себе в теорії українцем, але вона вже всією своєю істотою зв'язана з тим чужим національним осередком, в якому вона живе, вона мислить його категоріями, живе його потребами і інтересами. Україна для такої людини обертається в якусь невиразну туманність, в вимріяну нереальність. Для других процес денационалізації заходить далі: людина не лише зв'язується всім своїм еством з чужим національним осередком, вона забуває рідну мову, або цілком, або обертає її в найобридливіший жаргон з величезною домішкою чужих слів.

Випадки денационалізації, повторюємо, тепер не являються чимсь одокремленим і винятковим. Різко стають люде на цей шлях. Одних доля закидає в місцевість, де вони опиняються в повній ізоляції від своїх, для других рішенням є мішаний шлюб, для третіх — прийняття чужого громадянства. Знаємо ми і про існування українських родин, де діти вже не говорять українською мовою. Знаємо про таких дорослих, які вже забули читати і писати рідною мовою. Трудно сказати, оскільки численною є та група еміграції, яка підлягала і підлягає таким денационалізаційним впливам. Припускаємо, що дуже численною вона не є. Але є важним для нас, що група така вже існує, існує тоді, коли з часу залишення нами батьківщини минуло всього лише дванадцять років. Свідчить це про нашу національну відпорність і витривалість в мало відрадний спосіб.

* * *

Є серед нас група, яка вже підлягає денационалізаційним впливам, але поруч з нею, думаємо ми, виділяється й друга група, яка теж близька до того, щоб стати на шлях денационалізації, принаймні психичної. Приглядаючися до життя тієї чи іншої емігрантської колонії, часами можемо зустрінутися з таким явищем. Тому чи іншому емігрантові тим чи іншим способом удалося здобути матеріально-забезпечене становище. І буває инколи так, що як раз осягнення цього становища, яке дає можливість більше чинної участі в національному житті, в результаті приводить до

Хроніка.

З Великої України.

— Сесія Ради ВУАН закінчалася переобранням акад. Богомольця за президента. На першого віце-президента обрано Шліхтера, на другого — акад. Симинського; на неодмінного секретаря — акад. Корчак - Чепурковського. На членів президії Академії обрано академиків Багалія, Паладіна та Гольдмана.

Обрано на голову першого відділу Академії акад. Фоміна, на заступника акад. Паладіна, на секретаря — проф. Камішана. На членів президії першого відділу — академиків Кравчука та Симинського.

На голову другого відділу Академії обрано Шліхтера, на заступника акад. Багалія, на вченого секретаря — проф. Камішана. На членів президії другого відділу — акад. Воблого, Студинського та Юринця.

В кінці засідання Академії більшовики влаштували демонстрацію польської «робітничо - селянської делегації», поїзду якої на той час вони з Польщі до Києва спорудили. Цю демонстрацію так описувє советська газета: «Наприкінці останнього засідання на сесію прибула польська робітнича делегація, що тепер перебуває в Києві. Сесія зустріла делегацію гучними оплесками. Представник від трудящих Західньої України передав привітання ВУАН від пригноблених трудящих Західньої України». («Ком.» ч. 332 — 3. XII).

— Будинок народів Сходу в Києві існує вже десять літ. Цей будинок об'єднує 17 національностей Сходу і є при ньому 10 секцій: китайсько-корейська, асирійська, татарська, азербейджанська, грузинська, вірменська, дагестанська, тюрксько - персидська, грецька, караїм-

ська й міжнаціональна юнацька секція. Крім того є 7 окремих груп: болгари, серби та ин.

Будинок відкрив три трудових школи для національних меншостей: татарської, асирійської та вірменської. При Будинку об'єднано усього 7000 чоловік з жінками й дітьми. Їм будинок постарався також і про роботу і вони всі працюють по київських фабриках та артелях. («Ком.» ч. 332 з 3. XII).

— К о м у н і с т и ч н и й у н і в е р с и т е т . В Києві відкрито комуністичний університет ім. Косьора — «нову кузню лєнінських кадрів» («Прол. Правда» ч. 279 з 10. XII).

— Н а в ч а н н я к о м у н і с т і в т а к а н д и д а т і в к о м у н і с т и ч н о ї п а р т і ї м а р к с о - л е н і н с ь к о ї т е о р і ї н е в д а с т ь с я . Як відомо, існують у більшовиків спеціальні школи, в яких вчать комунізму кандидатів до комуністичної партії, а також і комуністів, які хоч і є уже комуністами, не мають поняття про те, що таке комунізм. Але навчання в тих школах не налагоджується і не можуть більшовики охопити тією школою всіх, кого треба.

Так, на Електроарматурному заводі в Києві дано було до школи всіх комуністів та кандидатів партії. На перше навчання, яке відбулося у вересні місяці, з'явилися всі записані слухачі. Але «політграмота» так зацікавила комуністів, що на друге навчання прийшло уже 50 відс. слухачів, а на третє прийшло тільки 6 чоловік і то між ними було 2 «непартійних». («Прол. Пр.» ч. 271 з 9. XII).

— П і к в і д а ц і я н е н и с ь м е н н о с т и . Кам'янська міська професійна рада мусіла зосени навчати 8689 неписьменних і малописьменних. Але в дійсності охоплено навчанням з цього числа лише 51,4 відс. неписьменних та 65,3 відс. малопись-

менних, з яких школи відвідує тільки 45 відс., а на деяких заводах навіть 7,5 відс. («Пр. Пр.» ч. 337 з 8. XII).

— «І Всеукраїнська позика техніко-агрономічних знань». Таку «позику» совітська влада розписала між спеціалістами по сільському господарству. Кожен, хто передплатить її, буде її реалізувати викладами лекцій в агро-технічних гуртках. Кожна облігація розрахована на 30 учбових годин. («Пр. Пр.» ч. 279 з 10. XII).

— Жидівська колонізація продовжується. Київська філія ОЗЕТ'у приймає далі заяви від жидів, що бажають оселитися на землі в Біробіджані та на Україні («Пр. Пр.» ч. 277 з 8. XII).

— Кваліфіковані робітники з Америки. Зі Сполучених Штатів Північної Америки виїхало до ССРСР на роботу 162 кваліфікованих робітників, з яких 20 працюватимуть на харківському тракторному заводі («Ком.» ч. 331 з 2. XII).

— По всій Україні спеціальні «бригади» забірають останній хліб. «Помагаючи» селянам на Україні виконувати хлібозаготівлі, цього року було відправлено большевиками на село по-над 60 «буксирних» бригад, у склад яких входить 3000 «кращих людей». Заготовлено, однак, до сего часу лише 75 відсотків річного плану («Ком.» ч. 337 з 8. XII).

— «Всеукраїнський штаб «хлібозаготівельних буксирних бригад» при «Комуністі» ухвалив організувати як найскорше «буксирну допомогу найвідсталішим районам». Для цього організовується 35 буксирних бригад від «передових районів для відсталих». Кожна бригада складається з 35 чоловік, тоб-то уявляє собою цілий військовий відділ, який просто примушує селян віддавати останній шматок хліба («Ком.» ч. 337 з 8. XII).

— До районів Тетіївського, Бабанівського та Монастирищенсь-

кого на Київщині відправлено з Києва три «буксирних бригади» по 35 чоловік кожна — для «дспомоги в хлібозаготівлях» («Пр. Пр.» ч. 280 з 11. XII).

— Цукрова кампанія. Майданецька цукроварня зовсім припинила виробництво, виконавши 35 відс. плану. Буряки, які мала б ще ця цукроварня переробити, — буде передано до інших цукроварень.

Припинила роботу теж Грушівська цукроварня («Пр. Пр.» ч. 277 з 7. XII).

— Через брак буряків припинила виробництво Вільшанська цукроварня. Набутівська цукроварня знову працює після п'ятиденної перерви. П'ятківська цукроварня має запас буряків усього на 2-3 дні («Пр. Пр.» ч. 271 з 9. XII).

— «Стан возовиці буряків у Капітанівському комбінаті на-тастрофальний». На полі лежить коло 300.000 метричних центнерів буряків. Замість потрібних 2000 підвод возять буряки лише 900 («Пр. Пр.» ч. 280 з 11. XII).

— На Тальнівщині, в колгоспі ім. Шевченка буряки возять лише 5 коней зі 137, бо немає підков і ухналів для коней.

— Спеціально вислани большевиками «бригади» для відшукання у селян буряків, які вони приховали для себе на зиму, — виявляють на полях у заораних ямах значні бурякові запаси («Пр. Пр.» ч. 276 з 6. XII).

— «На боротьбу проти втрат та розбазарювання цукрових буряків до районів діяльності київського цукротресту виїхало 20 робселькорівських бригад. Бригади викривають розбазарювання буряків... організовують вивіз буряків червоними валками...»

«У Смілянському районі з робітників - ударників, робселькорів та комсомольців утворено комс-трольні пости охороняти буряки на полі, в дорозі та в кегетях. 14 бригад виражено з райцентру до сіл. За приховування буряків притягнуто до права раду комуні «Серп і Молот» та правління колгоспів «Нове Життя», «Червоний Орач», «Перемога».

На Богуславщині робселькорівська бригада виявила, що в колгоспі ім. Фрунзе 120 центнерів цукрових буряків перемішали з морквою, а в фермі зоотехникума знайдено 700 центнерів буряків, що їх залишили на корм худобі... («Ком.» ч. 333 з 4. XII).

— Дніпрельстан і Дніпробуд. 1-го травня 1932 року після плану мають почати працювати турбіни Дніпрової електричної станції і перші доменні печі «Дніпросталі». Однак стан робіт на Дніпробуді є в такому положенні, що закінчити їх в свій час являється уже неможливим. Гостро відчувається на будові брак матеріалів. Так, Маріупольський завод, наприклад, мав ще в серпні додати «Дніпрельстанові» 28 тон заліза, але цим заводом не було виготовлено ані однієї тони заліза для Дніпрельстану.

Також само не додали заліза «Озівсталь» та заводи ім. Фрунзе та ім. Рикова. Ряд заводів, що мають виготовити шогли для лінії пересилання електричного струму Дніпровської електричної станції до заводів, які по проєктам будуть працювати на цьому струмі, — тільки починають їх виготовляти. Так, Краматорський завод замість 240 шогол виготовував досі лише 25, завод ім. Рикова з 638 шогол не виконав жадної.

Крім заліза, бракує й інших будівельних матеріалів для будовання заводів «Дніпробуду». Так, замість 100 вагонів піску щодня доставляється лише 10-20 вагонів.

Залізних виробів для Дніпробуду не доставляють заводи через те, що в спішному порядку працюють для будови заводів на Московщині — в «Урало-Кузбасі» («Ком.» ч. 333 з 4. XII).

— Студентські інтернати та ідальні. «Бруд, антисанітарія панує в Гололівському гуртожитку. Підлоги місяцями не мють, раковини завжди переповнені, в кімнатах стоїть сморід, але головне зло це з водою. Води в корпусах майже ніколи немає... 80-90 відсотків студентів ідуть на лекції не вмиваючись, а ввечері, щоб напиться

води, треба зробити «прогулку» в ліс до криниці, переповненої дохлими тваринами».

— В гуртожитку на вул. 25 жовтня, зайнятому студентством силікатного та ветеринарного робфаків, — кімнати брудні. Вже 30 день немає матраців. Не вважаючи на морози, вікна лишаються побиті, кімнати не опалені. На 85 студентів усього 4 столи, які освітлює лише одна електрична лампочка. («Пр. Пр.» ч. 280 з 11. XII).

— Київські студенти в ідальні ч. 2 та 4 у жовтні були отруєні зіпсованою їжею, яка виготовлялася з зіпсованої солонини.

В цих ідальнях студенти часто знаходять в їжі тарганів, цвяхи, нечищену картоплю.

Ідальня ч. 43 годувала школярів навіть щурами («Пр. Пр.» ч. 280 з 11. XII).

— Залізничний транспорт в СРСР знаходиться в дуже неспокійному стані. Тільки на Україні план навантаження й розвантаження недовиконується на 3-5 тисяч вагонів щодня. Численні стали також випадки неподання паротягів для потягів. На українських залізницях лише в листопаді місяці було 243 випадки неподачі паротягів («Ком.» ч. 334 з 5. XII).

— Для ремонту флоти немає заліза. Потрібне для ремонту суден Дніпровської флоти залізо не доставляється в необхідній кількості. Так, завод ім. Іліча в м. Саргані досі не додав 18 тон кутового заліза, яке мусів додати ще в травні місяці. Завод «Востоксталь» не додав ще 36 тон заліза, яке мусів додати в липні місяці. Завод ім. Дзержинського повинен був додати 18 тон кутового заліза та 53 тони аркушевого, — але досі не додав нічого («Пр. Пр.» ч. 271 з 9. XII).

З життя укр. еміграції У Франції

— Засідання Головної Еміграційної Ради відбулося 10 грудня. Засідання це було присвячене обміркуванню заходів для зібрання на-

ціонального податку; далі справи одержання допомоги українськими організаціями від установ Ліги Націй для біженців, виміну думок що-до допомоги втікачам у Фінляндії та інших біжучим справам. В числі постанов, які винесла на цих зборах президія Головної Еміграційної Ради, слід одмітити такі. 1. В справі збирання національного податку постановлено, що він має збиратися в рахунок 1931 року до 1-го квітня 1932 року, і що день 22-го січня має бути днем популяризації ідеї національного податку. 2. В справі одержання допомоги від установ для біженців Ліги Націй — всім організаціям Головної Ради одновити попередні заходи. 3. Що-до справи втікачів у Фінляндії, то дано відповідні вказівки уповноваженому докторові Л. Чикалснкові.

Крім того, президія заслухала ще доклади секретаріату про становище красивих організацій, про цікавіші відгуки європейської преси на події українського життя і таке інше.

— З життя Паризької Громади. 12 грудня відбулися збори Паризької Громади, на початку яких п. Голова довів до відома присутніх план діяльності Паризької Громади в 1931-32 році, а потім пан Косенко прочитав дискусійний реферат на тему: «Як упадуть большевики». Подаємо тези доклада. Раніше, — каже промовець, — популяризи ми були теорії упадку большевиків од внутрішньої революції, від повстань, від двірських переворотів, від еволюції. Тепер ціла закордонна преса настоює на тому, що большевики упадуть в наслідок економічної кризи. Я не вірю, — каже докладчик, — ні в повстання, ні в двірські революції, ні в еволюцію, як рівно-ж і в те, що большевики упадуть од економічних причин. Хто думає, що вони упадуть од економічного виснаження, той просто не розуміє суті большевицької влади, яка являється диктатурою, що не спиниться ні перед чим, навіть перед тим, щоб заморити 99 відс. населення.

Коли щось може звалити большевиків, то це війна. Лише у війні випробується режим, лише у війні виявляються всі хиби влади. Лише під час війни всі не порядки і всі ворожі сили даній владі набірають реального значіння. Упадок большевиків через війну вигідний українській справі тим, що при такому способі розбиття єдино-неділимої, що зветься СССР, українська справа виступає як справа міжнародня. Большевики самі багато роблять для того, щоб викликати війну: їхня агітація в цілмі світі, демпінг, будування важкої промисловости — все це є готування до війни. Українська еміграція і український нарід мусять бути готовими до цього. Але де СССР може ув'язатися у війну? Таких пунктів є два: Далекий Схід і близький Захід. Для українців особливо інтересними є можливі події на близькому Заході.

На це повинні зважати всі українські організації і до цього пристосувати свою чинність.

По викладі відбулися дискусії, в яких взяли участь панове: ген. Удовиченко, М. Ковальський, Вержбицький та інші громадяне.

Відповідаючи на де-які сумніви що-до його концепції, які висловили опоненти, докладчик закінчив дебати такими словами: «Я кажу, що большевики впадуть в наслідок війни, що війна ця буде не маленькою. І я кажу, що з цього треба зробити висновки і ясно вибрати поведінку. Це відноситься як до еміграції, так і до цілого українського народу».

По закінченню дебатів збори продовжувалися до 12 години в товариській бесіді.

— Комітет Підтримки Української Господарської Академії в Чехословаччині. Як уже повідомлялося, цей Комітет Підтримки У. Г. А. на терені Франції — засновано при Спілці Українських Інженерів у Франції, а до його складу увійшла Управа Спілки, а саме: інж. Юскевич Д., інж. Хмелюк І. та інж. Нечай С. Відразу ж після свого засновання, Комітет частково уже розіслав,

частково ще далі розсилав усім українським організаціям у Франції, які окремим громадянам запрошення вступити в члени Товариства Прихильників Української Господарської Академії, вносячи відповідний внесок в 10 або 100 долларів річно, та закликаючи українське громадянство та організації — взагалі допомогти своїй технічній школі утриматися і надалі.

До цих запрошень Комітет додає видані Товариством Прихильників Академії — відозву до всього українського громадянства як на українських землях, так і на еміграції, з закликом прийти на поміч Академії, далі статут Товариства Прихильників та гарно видану брошуру з малюнками, з якої громадянство може довідатися про працю, яку Академія перевела за десять років свого існування, про її зарядження та про значіння, яке вона має для українського народу. Від себе Комітет Підтримки додає ще поштовий переказ для пересилки грошей, за адресований на поштове чековеkonto Комітету.

Як організації, так і окремі особи почали уже відгукуватися на заклик Комітету і до вступу в члени Товариства Прихильників Української Господарської Академії уже поступили заяви від: 1) Спілки Українських Інженерів у Франції, 2) В. К. Прокоповича, 3) Редакції «Тризуба» та 4) Української Громади в Шалеті. Добрий початок у Франції покладено. Комітет вірить, що цей приклад буде українським громадянством масово підхоплено. Твердиня української культури на еміграції — наша Академія чекає жертвенності українських патріотів.

Поштове чековеkonto Комітету Підтримки Академії — у Франції:
Chèque postal 152825, Paris
Monsieur Necaï Simon.

В Польщі

— Чергова сесія Ради УЦК. 13 грудня біжучого року в помешканні УЦК в Варшаві відбулися чергові збори Ради УЦК. Докладніше про це в наступному числі.

— 3 життя Союзу Українок - Емігранток у Польщі. 12 грудня с. р. в новому помешканні УЦК відбулися, організовані Управою Союзу Українок - Емігранток у Польщі, вечорниці, в програм яких увійшли: традиційна під Андрія ворожба, товариські забави, танці, брідж та інші розваги. Варшавська українська колонія масово з'явилася на згадані вечорниці, чим дала і цим разом вислови своєї постійної прихильності і симпатії до добродійної діяльності Союзу, яку провадить він серед нашої еміграції в Польщі. Численна присутність на вечорниці української молоді внесла до симпатичного родинного настрою вечорниць і певне оживлення. Вечорниці принесли крім загального задоволення і повний матеріальний прибуток, збільшуючи тим самим благодійний фонд Управи Союзу.

— 3 життя корпорації «Запорожжя» у Варшаві. На чергових суботніх зборах корпорантів, які відбулися 5 і 12 грудня с. р., були зачитані наступні реферати: пана П. Денисенка — «Причини політичної і економічної кризи в Європі» і пана І. Базяка — «Вражіння з побуту в Америці».

— Пам'яті Ноя Рамішвілі. 8 грудня с. р. в одному з найбільших костелів міста Варшави відбулася урочиста служба Божа за спокій душі блаженної пам'яті Ноя Рамішвілі.

В четверг 10 грудня, в першу річницю його трагічної смерті, пам'ять його було вшановано урочистою академією в клубі «Прометей». Академію розпочав вступним словом голова клубу професор Р. Смаль - Стоцький, пропонуючи вшанувати пам'ять цього великого героя Грузії вставанням. Представників народів, які входять до клубу, в своїх промовах (від українців говорив пан М. Ковальський) крім виразів щирою співчуття грузинському народові схарактеризували рівно-ж світлу постать бл. пам. Ноя Рамішвілі, яко старого борця за визволення Грузії, великого прихиль-

ника і співтворця ідеї Кавказької конфедерації та великого приятеля поневолених Москвою народів взагалі. З промовою, присвяченою пам'яті небіжчика, виступив і п. міністр Мдівані, даючи в ній характеристику як особи Ноя Рамішвілі, так і деяких моментів з життя грузинської еміграції, з його трагічною смертю зв'язаних.

— Реферати Д. Донцова у Варшаві. 3 грудня с. р. в Польському Літературному клубі відбувся реферат Д. Донцова на тему — «Література степу». 5 грудня відбувся його-ж реферат в Українській Студентській Громаді в Варшаві.

— З життя Українського Клубу в Варшаві. Український Клуб у Варшаві вступив членом до Товариства Прихильників Української Господарської Академії в Подєбрадах, вносячи належну членську вкладку.

Управа Клубу веде підготовчу працю по організації великих традиційних повсрічних вечерниць.

— Кільки хвилин в Українському Науковому Інституті. 13 грудня учасники 3-ої сесії Ради УЦК у Польщі відвідали Український Науковий Інститут у Варшаві. Гостей прийняв директор Інституту пан професор О. Лотоцький в невеличкій і затишній залі семінарійних засідань, де, вітаючи їх, подав їм короткі відомості про життя і діяльність цієї української наукової установи. Гості оглянули тако-ж бібліотеку Інституту, яка на сьогодні налічує до 1000 томів цінних українських наукових праць, та зазнайомилися з іншими цінними його набутками, як архивом покійного Драгоманова, власними виданнями Інституту і таке інше.

Цих кілька хвилин перебування в Інституті залишили у кожного з учасників цієї спільної візити присмне й глибоке враження од тієї широко - закровоної наукової роботи на українському ґрунті, яку розпочала ця нова наша культурна установа.

— З життя україн-

ської еміграції в Кракові. Головна Управа УЦК призначила головним уповноваженим на Краківське восвідство поручника А. Жилінського, котрий зміло попровадив акцію серед цілої колонії і відбув цілу низку конференцій з виднішими її членами.

З ініціативи головноуповноваженого та п. інж. Лінєвича дня 22 листопада в Православній каплиці було відправлено панахиду за душі 359 лицарів, розстріляних большевиками в містечку Базарі. Каплиця була переповнена емігрантами та представниками майже всіх українських громадських та студентських організацій. Прибули на панахиду тако-ж представники від восвідства, старства, команди 5-го корпусу, стрільців, легіоністів і так далі. Після панахиди відбулася жалібна академія в залі технічного товариства. Академію розпочав короткою промовою п. головний уповноважений поручник Жилінський. Потім промовляли панове поручник С. Суходол, інж. М. Чижевський, інж. К. Лінєвич. Останнє слово сказав генерал Базильський. Гарно співав чоловічий хор, який виконав «Вічну пам'ять», «Журавлі», «Ще не вмерла Україна». Хор складався виключно з емігрантів.

Перед присутніми на підвищенні стояв образ блаженої пам'яті Головного Отамана С. Петлюри, гарно оздоблений килимами і українськими прапорами.

Академія відбулася надзвичайно урочисто. Під час академії по підписному листу Воєнно - Историчного Товариства було зібрано добровільні датки на суму біля 20 злотих на пам'ятник лицарям, що загинули.

В неділю 29 листопада відбулися загальні збори емігрантської колонії в салі товариства «Просвіта» під головуванням інж. Лотоцького. На тих зборах обрано нову управу відділу УЦК. На бажання всіх присутніх на голову виставлено було кандидатуру п. Суходола, але він, подякувавши зборам, категорично odmовився. Одноголосно було обрано на голову відділу інж. А. Полякєва, на се-

кретари — п. Тихолаза, скарбни-
на — п. Гавриченко, господаря
— п. Даниленка і члена Управи
— п. Бистрицького. До Ревізій-
ної Комісії обраногоголосно на
голову — п. С. Суходола і членами
— інж. К. Піневича і п. С. Столяр-
ського.

Крім того п. головний уповно-
важений запропонував закликати
до праці комісію пресо-пропа-
гандову і культурно - освітню,
до котрих запросив панів інж.
М. Чижівського, інж. К. Піневича
та С. Суходола.

Після побажань для нової упра-
ви збори було закінчено. На дру-
гий же день нова управа приступи-
ла до організаційної роботи. По-
встають однак труднощі з лікві-
дацією майна і грошової відчит-
ності старої управи. Слід споді-
ватися в цьому допомогти Головної
Управи та Головної Ревізійної
Комісії УЦК. Громадяне вже тепер
покладають великі надії, що новій
управі вдасться попровадити життя
серед еміграції новими шляхами,
а разом з тим і піднести значіння
її.

Д-ч.

В Югославії

— Товариські вечер-
ниці. «Українська Громада» у
Білгороді упорядкувала 5 грудня
весели товариські вечерниці з ці-
кавим і різноманітним програ-
мом. Крім музики струнної ор-
кестри під керуванням п. П. Воло-
шина, було виконано декламації
веселих віршів, байок та коміч-
ні монологи з п'єс, у виконанні
котрих взяли участь пані О. Во-
лошина і В. Зівертова та панове
В. Андрієвський, П. Волошин і
Н. Цвітинович. Одноактовий жарт
«Ходіте у Громаду», який було
написано спеціально для цих ве-
черниць, успішно виконали пані
Л. Добровицька і В. Зівертова та
панове О. Демиденко і М. Хлячен-
ко.

Хоч взагалі всі виконавці про-
граму виконали його по мисль-
тецьки, але п. Волошин, безне-
речно, мав найбільший успіх у
виконанні різноманітних весе-
лих ролей.

— Загальні збори Ук-
раїнської Громади у
Білгороді. 13 грудня с. р.
відбулися загальні збори т-ва «Ук-
раїнська Громада» у Білгороді.
З самого початку, на пропозицію
п. О. Зіверта, збори вшанували
вставанням пам'ять 359 героїв,
що загинули під Базаром, та пе-
решли до порядку денного. Як
видно зі звіту, Управа Громади
в третьому році свого життя ма-
ла велику матеріальну скруту,
бо в зв'язку з загальною економіч-
ною кризою чимало членів зупи-
нилося в тяжкому матеріальному
становищі, що не могло не від-
битися і на матеріальному стано-
вищі Громади. Все ж таки Управа,
не зважаючи на це, зуміла в знач-
ній мірі поповнити бібліотеку,
видати листівки з портретом
Т. Шевченка та мапою України зі
статистичними даними на сербсь-
кій мові, і купити де-який інвен-
тар. На протязі минулого року бу-
ло улаштовано Шевченківське
свято, де-кільки літературних
вечерів, товариських вечерниць
та відчитів.

До нової Управи Громади увій-
шли такі особи: інж. І. Новиць-
кий — голова, п. М. Тумір — зас-
тупник голови, п. М. Хляченко
— секретар, п. Л. Баганець - Ле-
бідь — скарбник, С. Турковець
— бібліотекар. Ревізійна Комісія
складається з панів: інж. М. Да-
ценка, В. Сердюка і П. Загре-
бельного.

— Розшукують. Зелін-
ського Семена, сотника армії УНР,
ад'ютанта 2-го кінного гетьмана
Івана Мазепи полку, розшукує йо-
го брат у перших — сотник Фе-
дір Гуленко. Відомості прохаєть-
ся слати на адресу:

«Ukrajinska Hromada» za F. Gu-
lenka. Cika Ljubina, 8. Beograd.
Jugoslavie.

Бібліографія.

Українська Госпо-
дарська Академія. Ви-
дання Товариства При-
хильників Українсь-
кої Господарської

Академії. Накладом
Української Господарської Академії.
Прага — Подєбради.
1931 Ст. 40.

Дуже добре зробило Товариство Прихильників Української Господарської Академії, видавши цю невеличку, але надзвичайно змістовну і чепурну книжку. Роспочинаючи свою діяльність, яка метою має згуртувати українські сили коло справи допомоги і забезпечення дальшого існування академії, воно цілком справедливо вважало за слушне подати громадянству «найнеобхідніші, стислі відомості про нашу політехніку, про те, як вона виникла, як будувалася, що зробила, які вартості зграла в собі, нарешті, як до цього осередку національної культури та огнища господарської - технічної освіти поставилися свої і чужі».

Книжечка дає короткий огляд минулого академії, розповідає про фінансування та майно академії, управління, знайомить з лекторським складом, подає його поіменний реєстр в сучасному, говорить про професорських стипендіатів, про плани навчання, навчально - допомогів установи,

студентів академії, випуски інженерів, матуральні курси та матуральні іспити, видавничу чинність, зовнішні виступи академії, організаційне та громадське життя біля академії. Взагалі на небагатьох сторінках читач знайде все головніше з життя і діяльності Академії. Численні ілюстрації доповнюють цінний зміст.

Можемо побажати цьому першому виданню Товариства Прихильників УГА як найширшого розповсюдження. Ми глибоко певні, що кожен, хто уважно перечитає цю книжечку, погодиться з висновками її авторів: «Академія не є установою, що задовольняє потреби лише еміграції. Своєю діяльністю вона обслуговує цілу українську націю. Разом з тим для чужинців вона є живим свідком культурної доспілості нашого народу, пропатором української національної окремішності...»

А раз погодившись з висновками книжки, читач, як що він людина послідовна, повинен зробити і свої з того висновки: довести, що він не тільки до серця приймає девіз товариства: «нарід — собі», але й ділом переводить його в життя.

С. Ч.

Зміст

— Париж, неділя, 27 грудня 1931 року — ст. 1. — *** — ст. 2. *** — ст. 3. — В. П р о к о п о в и ч. «Бвангелський Юноша» — ст. 4. — Л. П о г о р е л ь с ь к а. Яків Шульгин — ст. 8. — Б. Л и с я н с ь к и й. Пам'яті В. О.'Коннор-Вілінської — ст. 11. — С. Ч е р е п и н и. Од минулого до майбутнього — ст. 13. — С. В. С о в і т с ь к и й український фільм — ст. 17. — І. З. М е т о д і й Довбня (некролог) — ст. 24. — На батьківщині — ст. 26. — З. М. Л и с т і з П р а г и — ст. 29. — В. С. З життя й політики — ст. 31. — З широкого світу — ст. 35. — Х р о н і к а : З Великої України — ст. 37. — З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 39. — В Польщі — ст. 41. — В Югославії — ст. 43. — Бібліографія — ст. 43.

Французьке Товариство Українознавства.

Систематичні курси в школі Публічних Робіт
3, Rue Thénard (5-е).

Курси відбуваються що четверга (крім 24 і 31 грудня 1931 року і 24 березня 1932 року) о 21 год.

Програма 1931 - 1932.

Історія й Географія України — панна А. Ж. Вуалло, agrégée d'histoire. Четверги — 26 листопада, 3 і 17 грудня 1931 р., 7 і 21 січня, 4 і 18 лютого, 3 і 17 березня, 7 і 21 квітня, 5 і 19 травня, 2 червня 1932 року.

Історія Української Культури — п. Роже Тіссеран, Licencié es-lettres, письменник, четверги 14 січня, 11 лютого, 10 березня, 14 квітня, 12 травня, 9 і 23 червня 1932 року.

Історія Української Літератури — пані Р. Р. Никитюкова, доктор філософії, четверги: 28 січня, 25 лютого, 31 березня, 28 квітня, 26 травня, 16 і 30 червня 1932 року.

Курс української мови та додаткові курси, що матимуть метою доповнити навчання систематичних курсів, будуть організовані в найкоротшому часі. Програми та години будуть оголошені пізніше.

По всі інформації звертатися по адресі Генерального Секретаряту: 61, B-rd Saint Germain. Pagis 5-е.

Урядові години: по середам від 11 год. до 12, по суботам від 15 до 16.

До передплатників і прихильників.

Світова економічна криза тяжко відбивається на всій українській еміграції. Від браку праці терплять її організації, терпить їхня питома і ширша національно-державна робота. Але які б не були обставини, робота, яку веде українська еміграція, не може і не мусить припинятися чи зменшуватися.

І в першу чергу український загал не повинен занедбувати свою вільну пресу, що є найліпшою зброєю у боротьбі з ворогами і найліпшою катедрою для звернення до друзів.

Наша редакція, оповіщаючи на 1932 рік таку саму передплату, як і в 1931 році, робить жертву, сподіваючися, що громадянство її зрозуміє і скомпенсує збільшенням числа передплатників, поширенням часопису по всіх країнах, де живуть українці.

Від наших прихильників і передплатників залежить зробити нашу жертву не лише легкою, а й корисною для цілої української справи.

Товариство б. вояків армії УНР у Франції.

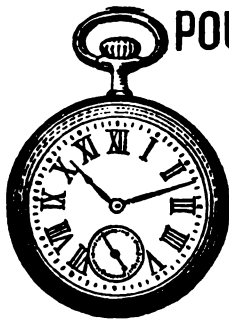
афілійоване до Національної Федерації Інвалідів, Жертв Війни та бувших
Комбатантів

влантовує в суботу 2-го Січня 1932 року
в залах Меріі 15-го Арондисмента
(метро Vaugirard)

ВЕЛИКИЙ БАЛЬ

Перед тим концерт, в програм якого входять: співи соло, бандура,
хор.

Початок о 21 год. Вступ — 10 фр. Картки на вступ набувати
у Секретаря Т-ва (42, Рю Данфер Рошєро, Париж 15).

POUR

Frs. NOUS LIVRONS

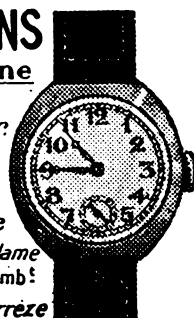
une montre et chaîne
ou bracelet parfaite

*homme, dame, à remontoir,
mouvement très solide,
soigneusement réglé 36 h.*

chronomètre : garantie
6 ans. simili or, argent. Même

*prix : bracelet homme ou dame
lumineux choix* Envoi contre remb^s

DORAT à BRIVE. Corrèze

ENVOI FRANCO PORT ET EMBALLAGE POUR TOUTE GARE GRAND RESEAU.
Porcs pesant 100 kilos à 7 mois et 200 kilos à 10 mois

PORCS

Croisements sélectionnés anglais et croisés
français. Eleveurs achetés directement à la production, supprimez l'intermédiaire
J'expédie immédiatement les commandes par caisse de
2, 3, 4, 5, 6, 8, 10 porcs, franco dans toutes gares de France
sans sport, emballage, mortalité et responsabilité en route à ma charge.

PORCS de 58 jours env.	80 fr. fco
PORCS de 2 mois env.	90 --
PORCS de 2 mois 1/2, 18 k. env.	105
PORCS de 3 mois 22 k. env.	130 --
PORCS de 3 mois 1/2, 26 k. env.	160 --
PORCS de 3 à 4 mois, 31 k. env.	190 --

Mâles et Femelles pour reproduction sur demande

Assurance gratuite 6 mois contre la mortalité

Ecrire : CREMON Elie Domaine d'Imbert, BRIVE (Corrèze)

SAUCISSONS

Pur porc sec garanti. .	25	fr. le kg.
Porc et bœuf sec Arles	16	--
Porc et bœuf étuvé. .	10	--
Saucisse fraîche pur porc	13	--
Pâté de foie et fritons ^{cuits au} _{four}	12	--

*Marchandise expédiée en colis postal 4 et 9 kilos
franco port et emballage toute gare tous les jours*

Mandat, Remboursement, Crédit après références

Ecrire: **TUDOR, Salaisons, BRIVE (Corrèze)**

MOUTONS ET BREBIS

Nous pouvons vous expédier immédiatement des agneaux agnelles bétiers, brebis, mouton, genre berrichon, lauragais, quercynois, ayant actuellement 2 à 3 Kgs de laine. Nous garantissons tous ces animaux de 1re qualité, sains et de bonne venue, bêtes rustiques pouvant rester dehors par tous les temps.

EXPÉDITION FRANCO PORT ET EMBALLAGE POUR TOUTE GARE

Agneaux petits 3 mois, sevrés, qui mangent bien..	90 fr.
Agneaux ou Agnelles 3 à 4 m ^{sevrés solides et vigoureux} ..	100 fr.
Agneaux ou Agnelles 4 à 5 mois, 20 kg. environ..	150 fr.
Agneaux ou Agnelles 8 à 9 mois, 28 kg. environ..	180 fr.
Moutons ou Brebis 10 à 12 mois, 35 kg. environ. .	190 fr.
Brebis 13 à 14 m., 40 kg. env., pouvant être mère..	220 fr.
Brebis avec son agneau.....	300 fr.
Brebis avec deux agneaux (doubles).....	400 fr.

PÊTITS PORCS D'ÉLEVAGE DISPONIBLES TOUTE L'ANNÉE
Indiquez-nous lisiblement à la commande votre adresse et gare destinataire

CRÉMON Elle, BRIVE (Corrèze)

ТРИЗУБ

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований р. 1925 Вяч. Прокоповичем, виходитиме в 1932 році по старому що-неділі в Парижі при участі тих самих співробітників.

Умови передплати на 1932 рік.

У Франції на рік — 80 фр., на півроку — 40 фр., на три місяці — 20 фр.
на один місяць — 8 фр., окреме число — 2 фр.

	1 рік.	1/2 року	3 місяці	1 місяць	окр. чис.
ЧЕХІЯ	80 к. ч.	40 к. ч.	20 к. ч.	10 к. ч.	3 к. ч.
ПОЛЬЩА	25 зл.	15 зл.	8 зл.	3 зл.	1 зл.
РУМУНІЯ	500 лейв	300 л.	150 л.	50 л.	20 л.
НІМЕЧЧИНА	12 мар.	6 м.	3 м.	2 м.	0,50 м.
СПОЛ. ШТАТИ П.А.	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
КАНАДА	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
БЕЛЬГІЯ	20 бельг.	10 б.	6 б.	2 б.	0,60 б.

У Парижі набувати в книгарні В. Поволоцького, 13 rue Bonaparte, Paris V.

За кордоном журнал передплачувати й набувати можна у представників Тризуба: 1) В Канаді — W. Sikewich, P. O. Box 333 Toronto, Ontario, Canada 2) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 45. Bucarest. 3) В Чехословаччині — Прага: Pl. Filonovic, Horni Cernosice u Prahy, c. 107; П о д є б р а д и — п. інж. Бурачинський. Ukr. Hosp. Akademie Podebrady. 4) В Польщі — J Lipowski, Podwale 16, m. 15. W a r s z a w a для грошових переказів — пошт. рахунок 13.435 Warszawa, Jan Lipowski. 5) В Спол. Штатах «Surma Book», 103. Av. A, New York, N. I., U. S. A. 6) В Царьгороді: M. Zabello. Posta kuturu № 224. Beyoglu. Istamboul. Turquie. 7) В Бельгії — Georges Jakovliv, Ing. 61, rue de Dave, Jambes — Namur. Chèque Postal 234465.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V^e
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагус — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.